

Sisekaitseakadeemia
Politsei-ja Piirivalve Kolledž

Tatjana Strugova

28.07.2008.A. JÕUSTUNUD KARISTUSSEADUSTIKU
MUUDATUSTE MÕJU KARS §-DES 199 JA 218
SÄTESTATUD SÜÜTEGUDE MENETLEMISELE PÕHJA
POLITSEIPREFEKTUURIS

Lõputöö

Juhendaja:
Riina Kroonberg, MA

Tallinn 2010

ANNOTATSIOON

Kolledž: Politsei-ja Piirivalve Kolledž	Kuu ja aasta: mai 2010
Töö pealkiri: 28.07.2008.a. jõustunud Karistusseadustiku muudatuste mõju KarS §-des 199 ja 218 sätestatud süütegude menetlemisele Põhja Politseiprefektuuris	
Töö autor: Tatjana Strugova	Olen nõus oma lõputöö kättesaadavaks tegemisega elektroonilises keskkonnas. Allkiri:
<p>Lühikokkuvõte: Lõputöö uurimisprobleemiks oli välja selgitada kas ja millises aspektis statistilistes andmetes kajastuvad 28.07.2008 aastal jõustunud Karistusseadustiku muudatused §-des 199 ja 218 sätestatud süütegudes on avaldanud mõju menetlejate töökoormusele Põhja Politseiprefektuuris. Teise probleemina uuris autor veel seda, kas ja millist mõju avaldas 15.03.2007. aastal jõustunud Karistusseadustiku muudatus §-des 199 ja 218 Põhja Politseiprefektuuri varavastaste kuritegudega tegelevate mentelejate töökoormusele. Lõputöös on püstitatud hüpotees: Põhja Politseiprefektuuri territooriumil toimepandvate varavastaste süütegude arv vaatamata KarS muudatustele §-des 218 ja 199 jäi stabiilseks.</p> <p>Mõju olemasolu ja ulatuse väljaselgitamiseks on võrreldud olukorda enne ja pärast vastavate seaduse sätete muudatusi, ajavahemikul 2006-2009.</p> <p>Uurimuse käigus selgus, et kõikumised KarS § 199 ja 218 järgi kvalifitseeritavate süütegude arvus pidid osutama korrakaitse- ja kriminaalpolitsei töökoormusele mõju mitteolulisel määral, mis tähendab, et Põhja Politseiprefektuuri isikooseisus aastatel 2006-2009 oli piisavalt tööjõudu selleks, et saada hakkama ka selle esinenud töökoormuse muutmisega, mille põhjustasid KarS-i muutused §-des 199 ja 218.</p> <p>Püstitatud hüpotees leidis uurimuse käigus tõestamist, kuna aastatel 2006-2009 varavastaste süütegude ning omavolilist sissetungemiste arv erines ainult 52 süüteofakti võrra.</p>	
Võtmesõnad: seaduse muudatus, pisivargus, süstimaatiline vargus, töökoormus	
Võõrkeelsed võtmesõnad: изменение закона, мелкая кража, систематическая кража, рабочая нагрузка	

Säilitamise koht:	
Kaitsmisele lubatud Kolledži direktor:	Allkiri:
Vastab lõputöö nõuetele Juhendaja:	Allkiri:

SISUKORD

ANNOTATSIOON	2
SISUKORD	4
SISSEJUHATUS	5
1. VARGUSE KUI SÜÜTEO KOHT EESTI KARISTUSÕIGUSE DOGMAATIKAS. 8	
1.1 Vara kui isiku omand ja selle kaitse	8
1.2 Vargus on kõige enam levinud kuritegu	9
1.2.1 Varguse objektiivsed tunnused	10
1.2.2 Varguse subjektiivsed tunnused	11
1.3 Varastatu väärtus	12
1.4 Varguse liigitamine Karistusseadustiku järgi	14
1.5 Pisivarguste dekriminaliseerimine	16
1.6 Süstemaatiline vargus	20
2. UURIMUS	23
KOKKUVÕTE	35
PE3IOME	37
KASUTATUD ALLIKATE LOETELU	38
JOONISTE LOETELU	41

SISSEJUHATUS

Elu jooksul on inimene pidevalt ümbritsetud erinevate asjadega, mille abil ta elab, töötab, puhkab, suhtleb. Inimese suhtes asjad võivad olla tema omad ja võõrad. Omand, vastavalt Asjaõigusseadusele (AÕS) § 68 lg 1 annab inimesele täieliku õigusliku võimu asja üle¹ – ta võib oma omandiga teha mida tahes, kuid tingimusel, et selle tegevusega ei rikuta seadusi ega kaaskodanike õigusi. Võõra omandi käsitlemisel aga inimene peab arvestama selle omaniku soovidega. Paraku leidub inimesi, kes ei pea kõlvatuks võtta endale teistele kuuluvaid asju, selleks luba ja nõusolekut küsimata, teiste sõnadega – asja varastada.

Vargus riivab omaniku õigust omandit takistamatult valitseda. Seaduseandja pidas omandit niivõrd tähtsaks õiguseks, et see on sätestatud põhiõigusena Põhiseaduse (PS) §-s 32². Antud sättega riik võttis endale kohustuse kaitsta omanikku kolmandate isikute aluseta sekkumise eest tema põhiõigusesse, kehtestades reeglid, mille järgi omandiõiguse ründajat saab võtta õiguslikule vastutusele. Selleks on Karistusseadustikus eraldi omandiõiguse kaitseks varavastaste süütegude peatükk³.

Vaatamata sellisele tõhusale kaitsele rünnatakse omandit väga segedalt, näiteks varavastased kuriteod moodustavad üle poole kõikidest registreeritud ja väidetavalt toimepandud kuritegudest Eestis ning omakorda varavastastest kuritegudest valdav osa on vargused.

Kehtiva karistusõiguse järgi saab varguse eest karistada vastavalt teo raskusele kas kriminaalkorras Karistusseadustiku (KarS) § 199 järgi või väärteokorras KarS § 218 järgi⁴. Püüdes optimeerida täite- ja kohtuvõimu tööd ja anda sellega neile rohkem ressursse ja vahendeid raskemate õigusrikkumistega tegelemiseks, mille hulka vargus

¹ Asjaõigusseadus, 09.06.1993, jõustunud 01.12.1993 – RT I 1993, 39, 590 ... RT I 2010, 8, 37, § 68 lg 1.

² Eesti Vabariigi Põhiseadus, 28.06.1992, jõustunud 03.07.1992 – RT 1992, 26, 349 ... RT I 2007, 33, 210, § 32: „Igaühe omand on puutumatu ja võrdselt kaitstud. /.../“.

³ Eerik-Juhan Truuväli, *et al*, *Eesti Vabariigi Põhiseadus: Kommenteeritud väljaanne, 2. täiendatud trükk* (Tallinn: Juura, 2008), lk 627.

⁴ Karistusseadustik, 06.06.2001, jõustunud 01.09.2002 – RT I 2001, 61, 364 ... RT I 2010, 11, 54, §199, §218.

vaatamata massilisusele ei kuulu, on seadusandja alates KarS jõustumist 01.09.2002. aastal muutnud §§ 199 ja 218 koosseise kolm korda, neist kaks viimast muudatust olid 15.03.2007. aastal ja 28.07.2008. aastal.

Seaduste muudatused mõjutavad riigiorganite tööd ning neid muutusi on otstarbekas uurida, et saada andmeid ja teadmisi seadusemuudatuste mõjudest. Kuna ka käesoleval ajal on riigi tasandil tõusetunud diskussioonid seaduste sagedastest ja mahukatest muudatustest, siis on antud töö igati asjakohane ja aktuaalne.

Lõputöö autor aastatel 2004 kuni 2009 algus töötas Põhja Politseiprefektuuri Lõuna politseiosakonna kriminaaltalituse koosseisus. Seejärel Põhja Politseiprefektuuri kriminaalosakonna varavastaste kuritegude talituse Lääne teenistuses ja töö sisuks oli varguste menetlemine. Suurem enamus mentletavatest kriminaalasjadest olid vargused kauplusest. 28.07.2008. aastal jõustunud Karistusseadustiku muudatuste mõju KarS §-des 199 ja 218 sätestatud süütegudes oli tunda kõigepealt töökoormuse muutumises. Seetõttu antud lõputöö autor soovib välja selgitada reaalse töökoormuse kasvu ja sellest põhjustatud tööülesannete ümberjaotumise kriminaal- ja korrakaitsepolitsei vahel mainitud KarS muudatuste tagajärjel.

Neist eeldusest lähtuvalt töö autor on püstitanud uurimisprobleemid: kas ja millises aspektis statistilistes andmetes kajastuvad 28.07.2008 aastal jõustunud Karistusseadustiku muudatused §-des 199 ja 218 sätestatud süütegudes on avaldanud mõju menetlejate töökoormusele Põhja Politseiprefektuuris. Mõju olemasolu ja selle suuruse väljaselgitamine on võimalik võrdlemisel olukorraga enne ja pärast seaduse muudatust. Sealjuures tuleb arvestada ka asjaoluga, et vahetult enne 28.07.2008. aastat paragrahvides 199 ja 218 juba toimus radikaalne muudatus, mis jõustus 15.03.2007. aastal. Sellest tulenevalt on töös uurimisesemena veel üks probleem sõnastatud: kas ja millist mõju avaldas 15.03.2007. aastal jõustunud Karistusseadustiku muudatus §-des 199 ja 218 Põhja Politseiprefektuuri varavastaste kuritegudega tegelevate mentelejate töökoormusele.

Mõju tuvastamiseks on kasutatud statistilisi andmeid Põhja Politseiprefektuuri kohta, uuritavaks ajavahemikuks on aastad 2006 kuni 2009.

Tulenevalt uurimisprobleemidest on lõputöös püstitatud ka hüpotees: Põhja Politseiprefektuuri territooriumil toime pandvate varavastaste süütegude arv vaatamata KarS muudatustele §-des 218 ja 199 jäi stabiilseks.

KarS § 199 sätestab vastutuse ainult varguse kui kuriteo eest kriminaalkorras. Seevastu KarS § 218 on viitelise iseloomuga terve KarS 13. peatüki suhtes, mis tähendab, et paragrahv sätestab vastutuse mitte ainult varguse kui väärteo eest, vaid ka muu vara vastu suunatud süüteo eest (välja arvatud röövimine ja väljapressimine) kui teobjektiks on väheväärtuslik asi või väheoluline varaline õigus (s.o vara väärtusega alla 1000 eesti krooni). Vastavalt aga KarS muutmise seletuskirjadele nii 15.03.2007. aastal kui ka 28.07.2008. aastal jõustunud muudatustes KarS §-des 199 ja 218 olid suunatud just korduvate varguste: alates 15.03.2007. aastast korduvad pisivargused dekriminaliseeriti väärtegudeks⁵ ja seejärel alates 28.07.2008. aastast süstimaatlikud pisivargused kriminaliseeriti kuritegudeks⁶.

Püstitatud hüpoteesi ja uurimisprobleemidele lahenduse leidmiseks keskendub töö autor esimeses peatükis vargusele ja käsitleb süüteo olulisi aspekte seonduvalt Karistuseadustiku 15.03.2007 ja 28.07.2008 jõustunud §-de 199 ja 218 muudatuste kontekstis. Teises peatükis võrdleb ja analüüsib lõputöö autor varavastaste süütegude statistilisi andmed seadusemuudatuste valguses ajavahemikul 2006-2009. Statistilised andmed võrdluses annavad selgema ettekujutuse muudatuste mõju olemasolust ja suurusjärgust töökoormuse muutuses. Töö kokkuvõttes osas annab autor statistiliste andmete võrdluse ja annab analüüsi põhjal ülevaate olukorrast koos järeldustega ja pakub välja omapoolseid ettepanekuid.

⁵ Martin Hirvoja, *et al*, „Autoriõiguse seaduse, rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse, konkurentsiseaduse, karistusseadustiku, relvaseaduse, maksukorralduse seaduse, väärteomenetluse seadustiku ja elektrituru seaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri“ (2006), <eoigus.just.ee/?act=dok&subact=1&DOK_W=133043-> 07.05.2010.

⁶ Ken-Marti Vaher, „Seletuskiri karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu juurde“, <dhs.riigikantselei.ee/dhsavalik.nsf/73e5013fc7005edfc2256e77004fb991/c2256d56004d5f80c225741e00409121/\$FILE/225.pdf> 07.05.2010.

1. VARGUSE KUI SÜÜTEO KOHT EESTI KARISTUSÕIGUSE DOGMAATIKAS

1.1 Vara kui isiku omand ja selle kaitse

Inimene sünnib meie maailma ilma milletagi ning alles elu jooksul kogub vara, mille abil ta elab, töötab, puhkab, suhtleb. Praeguses ühiskonnas on kogutu hulk ja kvaliteet teatud seisundi ja jõukuse tunnuseks. Vara all tavaliselt mõistetakse selle kõige silma paistvamat osa – asju, kuid Tsiviilseadustiku üldosa seaduse (TsÜS) § 66 määratleb vara mõiste kui isikule kuuluvate rahaliselt hinnatavate õiguste ja kohustuste kogum⁷, kus asjad on ainult osa varast.

Kogutud vara võib isik vallata (teostada võimu vara üle), kasutada (tarbida vara kasulike omadusi) ja käsutada (määrata vara edasist saatust). Kõik need kolm komponenti annavad isikule täieliku õiguslikku võimu vara üle – vara on isiku omand⁸. Ainult omandis olevat vara võib isik pidada päris omaks, valdajana või kasutajana peab arvestama omaniku huvide ja nõuetega juhul kui kasutatakse võõrast vara hoiu-, üüri-, rendi-, pandi- või muu suhte alusel. Omanikuks võib olla nii füüsiline isik ehk tavaline inimene, kui ka juriidiline isik, kelleks on eraõiguslik juriidiline isik (täisühing, usaldusühing, osaühing, aktsiaselts, tulundusühistu, sihtasutus ja mittetulundusühing) või avalik-õiguslik juriidiline isik, kaasa arvatud riik ja kohalik omavalitsus⁹.

Iga isik võib omada piiramatus koguses erinevat vara, peamine, et selle omandamine ja selle omanikuks olemine ei oleks seadusega piiratud või keelatud, nagu näiteks on keelatud omada narkootilisi ained.

Seaduseandja pidas omandit kui õigust omada ja takistamatult valitseda oma vara, niivõrd tähtsaks, et see on põhiõigusena sätestatud Eesti Vabariigi Põhiseaduse §-s 32, mille kohaselt „igaühe omand on puutumatu ja võrdselt kaitstud“. Selle sättega riik võttis endale kohustuse kaitsta omanikku kolmandate isikute sekkumise eest tema

⁷ Tsiviilseadustiku üldosa seadus, 27.03.2002, jõustunud 1.07.2002 – RT I 2002, 35, 216 ... RT I 2009, 18, 108, §66.

⁸ Asjaõigusseaduse § 68 lg 1.

⁹ Priidu Pärna, *Asjaõigusseadus: Kommenteeritud väljaanne* (Tallinn: Juura, 2004), lk 37-38.

põhiõigusesse ning ühtlasi ka kehtestas reelgid, mille järgi saab omandiõiguse ründaja võtta õiguslikule vastutusele. Selleks Karistusseadustikus on eraldi omandit kaitsev varavastaste süütegude peatükk¹⁰.

Vaatamata sellisele kaitsele omandit kui õigushüve rünnatakse väga sagedalt. Näiteks üle poole kõikidest registreeritud kuritegudest Eestis moodustavad varavastased kuriteod (2009 aastal 61% kõikidest registreeritud kuritegudest). Omakorda varavastastest kuritegudest valdav osa on vargused (2009 aastal varguste osakaal varavastaste kuritegude hulgast oli 81% ja kõikidest registreeritud kuritegudest 49%). Kõikidest registreeritud väärteokoosseisudest varavastased süüteod väheväärtusliku asja ja varalise õiguse vastu ja vargus kui väärtegu nende hulgas, moodustavad mitte rohkem kui 10%.

1.2 Vargus on kõige enam levinud kuritegu

Põhimõtteliselt ja lihtsalt öelduna on vargus teise inimese asja endale võtmine selleks omaniku luba ja nõusolekut küsimata. Kuid sõltumata sellest, kas süütegu kvalifitseeritakse väärteona või kuriteona, on vargusele õiguslikku kvalifikatsiooni andmisel oluline ja vastavalt KarS § 2 lg 2 peab tegu esiteks vastama KarS §-s 199 sätestatud legaaldefiniitsioonile - võõra vallasasja äravõtmist selle ebaseadusliku omastamise eesmärgil, st tegu peab vastama kuriteokoosseisu objektiivsele ja subjektiivsele tunnusele. Teiseks tegu peab olema õigusvastane, mis eeldab süüd välistavate asjaolude puudumist, nagu hädakaitse, hädaseisund, kohustuste kollisioon ja eksimuses õigusvastasust välistavas ajaolus¹¹. Kolmandaks isik peab olema teo toimepanemises süüdi, mis eeldab KarS §§ 36-43 loetletud süüd välistavate asjaolude puudumist ja isiku süüvõimet.

Kuigi karistatavus rangelt ja eranditult tuvastatakse üksteisele järgnevatel astmetel (koosseisupärasus, õigusvastasus ja süü) ning karistatavast teost saab rääkida ainult kui kõigil astmel on vastus jaatav¹², antud lõputöös põhirõhk on varguse subjektiivsetele ja objektiivsetele tunnustele, kuna töö kontekstis on tähtis vargus kui omandi vastu

¹⁰ Eerik-Juhan Truuväli, et al, „Eesti Vabariigi Põhiseadus“, *supra nota* 3, lk 627.

¹¹ Karistusseadustiku § 28 – 31.

¹² Jaan Sootak, Priit Pikamäe, „Karistusseadustik: Kommenteeritud väljaanne, 3., täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne“ (Tallinn: Juura, 2009), lk 45.

suunatud süütegu, mitte aga varguse toimepanemisel võimalikud süüd välistavad asjaolud või toimepanija süüdivus.

1.2.1 Varguse objektiivsed tunnused

Objektiivsed tunnused on seotud asjaga, millele süütegu on suunatud. Esimeseks objektiivseks tunnuseks on objektiliik – asi, millele on suunatud süütegu. Seadus eristab asjade suhtes peamiselt kahetist liigitust – kinnisasi ja vallasasi.

Kinnisasi ehk kinnisomandi ese on maapinna piiretletud osa (maatükk)¹³. Selleks, et lugeda maatükk kinnisasjaks, see peab olema kantud kinnistusraamatusse (kinnistatud) ning kinnistusraamatust kande kustutamise või kinnisasja täieliku hävimisega on võimalik kinnisomandit lõpetada. Kinnisasjaks peetakse samuti selle olulised osad – ehitised, kasvav mets ja muud taimed ning koristamata vili, mis on kinnisasja maaga püsivalt ühendatud¹⁴. Ning kuigi seadus ei täpsustata mida kujutab ennast maatükiga püsiv (kindel) ühendamine, oluliseks osaks peetakse osa asjast, mida ei saa eemaldada ilma, et asi või sellest eraldatav osa häviks või oluliselt muutuks¹⁵, nt maha raiutud mets muutub puidmaterjaliks mida tagasi metsaks teha ei ole võimalik.

Vallasasi ehk vallasomand on seevastu kõik, mis ei ole kinnisasi¹⁶, seega iga asi, mis ei ole kantud kinnistusraamatusse on vallasasi. Kinnisomand tekib ainult kinnistusraamatusse kandmisega, vallasomandi tekimiseks on seevastu seitse alust. Neist hõivamine, leid, peitvara, loodusvili, ümbertöötamine, segamine ja ühendamine on nii nimetatud seadusel põhinev ehk esmane omandamine, mis toimub ühepoolset (tegijaks on üks isik). Igamine ning üleandmine on tehinguline ehk tuletatud omandamine, mis toimub seniselt omanikult (peab olema kaks osapoolt)¹⁷.

Kinnisasjal on suhteliselt kerge tuvastada omanikku – vastavalt kinnistusraamatus olevale kandeale, vallasasja puhul on see palju keerulisem, kuna puudub igasugune register omanike nimekirjadega. Ning kuna eeldatakse, et asi kuulub isikule, kelle valduses see on¹⁸, võivad toimuda juhtumid, kui omandaja saab vara õigustamata isikult nagu näiteks vargalt.

¹³ Tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 50 lg 1.

¹⁴ Tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 54 lg 1.

¹⁵ Tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 53 lg 1.

¹⁶ Tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 50 lg 2.

¹⁷ Rein Tiivel, *Asjaõigus, 2., täiendatud trükk* (Tallinn: Juura, 2007), lk 225.

¹⁸ Asjaõiguse seaduse § 90 lg 1.

Vargus eeldab objekti eemaldamist valdaja võimu piirkonnast ning suurus, mass ja teised asja iseloomulikud jooned tähtsust ei oma, kuid see peab olema füüsiliselt haaratav, hõivatav ja ühelt kohalt teise viidav. Mõistagi kinnisasja, kui maapinna piiretletud tükki ei ole võimalik teisaldada esialgselt kohalt, kuid kinnisasja osad (nt palkmaja), sealhulgas olulised osad, mida saab teha liikuvaks, on võimalik varastada. Seega üldjuhul on varguse toime panemine suunatud siiski vallasasjade vastu.

Teine tunnus – teobjektiks olev asi peab olema süüteo toimepanija jaoks võõras ja olema kellelegi teise valduses. Enda omandis olevat asja varastada ei ole võimalik – see juba kuulub toimepanijale ja asja ühelt kohalt teise viimisega kellelegi omandiõigust rikkuda ei ole võimalik; juba enda valduses oleva võõra vara (hoiu-, üüri-, rendi-, pandi- või muu suhte alusel) enda kasuks pööramine on hoopis teine süütegu – omastamine; peremehetu vara hõivamine ei riku kellelegi omandiõigust – asjal esialgselt puudus omanik.

Kolmandaks tunnuseks on asja äravõtmine, mis seisneb kahes, omavahel seotud protsessis – teo toimepanemisega peab toimuma vana valduse murdmine ja uue kehtestamine¹⁹. Valduse murdmise all tuleb mõelda senise valdaja tegeliku asjavalitsemise võimu kõrvaldamist tema tahte vastaselt või ilma tema tahteta (nõusolekuta). Uus valdus on kehtestatud, kui asja hõivaja on saavutanud selle üle võimu. See on saavutatud, kui ta saab oma võimu teostada eelmisest valdajast sõltumatult ning viimane omakorda ei saa enam asja teisiti valitseda kui uue valdaja võimu kõrvaldades²⁰.

1.2.2 Varguse subjektiivsed tunnused

Subjektiivsed tunnused on seotud teotoimepanijaga ja esimeseks subjektiivseks tunnuseks on tahtlus. Vargust ei ole võimalik panna toime ettevaatamatusest või hooletusest, kuna tegu ise vastavalt legaaldefiniitsioonile eeldab omastamise eesmärki, millega pannakse tegu toime. Eesmärgi olemasolu eeldab varguse toimepanemisel tahtlust vähemalt selle kõige nõrgemat vormi – kaudset tahtlust, st kui isik peab võimalikuks süüteo koosseisule vastava asjaolu saabumist ja möönab seda²¹.

¹⁹ Jaan Sootak, *Varavastased süüteod, 2., täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne* (Tallinn: Juura, 2009) lk 25.

²⁰ Jaan Sootak, „Varavastased süüteod“, *ibid*, lk 60-66.

²¹ Karistusseadustiku § 16 lg 4.

Vargus on nii nimetatud kärbitud tagajärjedelik, st koosseisus märgitud omastamine kui tagajärg ei pea kindlasti saabuma, seoses millega ei kuulu omastamine objektiivsesse koosseisu, vaid esineb koosseisus eesmärgina ja on seega subjektiivse külje teine tunnus²².

Iseenesest omastamine eeldab senise valdaja kestvate ilmajätmist asjast ja asja enda kasuks pööramist, millega hõivajal tekib omanikusarnane seisund, kui ta võib asja sihipäraselt kasutada, tarbida selle kasulikke omadusi, ära tarvitada, võõrandada jne. Varastamise puhul omastamine isegi eemärgi kujul peab olema ebaseaduslik, mis tähendab, et isikult ära võetud asja omastamiseks puudub seaduslik alus²³ – vastav leping või tehing, mille alusel isik saaks teobjektiks oleva asja endale ning see omastamise eesmärgi ebaseaduslikus on kolmas subjektiivne tunnus.

Motiiv, mis tõukab isikut varguse toimepanemisele, iseloomustab küll teo toimepanijat, kuid siiski ei kuulu varguse süüteokoosseisu. Töö autoril menetlejana on praktikas olnud juhtum, kui varguse sooritanud inimene tunnistas, et varastas eesmärgiga kontrollida valveteenistuse tööd, teine isik tunnistas, et läks vargile kihlveo tõttu (st kas jätkub julgust varastada või mitte). Samas on aga reeglina motiiviks siiski omakasu: varastatakse kas enda tarbeks või edasi müümiseks, eesmärgiga saada tulu.

1.3 Varastatu väärtus

Varguse objekti iseloomustab tema väärtus, kuid nagu motiivgi, ei kuulu see varguse koosseisu, kuna asi on isiku omandis olenemata sellest, milline on selle asja rahaline või muu majanduslik väärtus. Riik kaitseb omandit kui omaniku formaalset seisundit ja vargus jääb varguseks sõltumata sellest, kas on varastatud ehe kalliskividega või tavaline pastapliiats²⁴.

Samas aga varastatud asja väärtus on asjaolu, millest sõltub süüteo kvalifitseerimine kas kergemaks süüteks ehk väärteks või raskemaks süüteks ehk kuriteoks, kuna välja kujunenud väärtushinnangute järgi 100 kroonise asja vargus on kergem süütegu kui 10 000 kroonise asja vargus. Piiriks väärteo ja kuriteo vahel on pandud kakskümmend

²² Mati Ossi väärteoasi KarS § 218 lg 1 järgi, kohtuasi nr 3-1-1-81-06, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 27.09.2006, lõik 10.

²³ Jaan Sootak, „Varavastased süüteod“, *supra nota* 17, lk 73-94.

²⁴ Jaan Sootak, „Varavastased süüteod“, *supra nota* 17, lk 34.

miinimumpäevamäära, ehk 1000 eesti krooni ning antud määr on muutumatuna püsinud alates KarS jõustumisest 01.09.2002. aastal.

Mõistagi, et väikse sissetulekuga inimese jaoks 1000 krooni kaotamine on palju valusam, kui keskmise või keskmisest suurema sissetulekuga inimesele. Aga PS § 12 sätestatud printsiip, nn igäühe õigusena on - „seaduse ees on kõik võrdsed“, samuti PS § 32 järgi „igäühe omand on /.../ võrdselt kaitstud“. Seega riik kaitseb oma kodanike omandit ühtemoodi ning kannatanu isiksus, sealhulgas tema majanduslik seisund, ei ole aluseks süüteomenetluse kvaliteedile või hoopis otsustamisele kas alustada süüteo menetlus või mitte.

Õiguspraktikas asja väärtust hinnatakse rahaliselt ja ei arvestata mitte ainult soetamise väärtust või muud omaniku poolt määratud hinda, vaid mõõdupuuks on vastavalt TsÜS § 65 harilik ehk kohalik keskmine müügihind (turuhind). Ühelt poolt vastavalt Võlaõigusseaduse (VÕS) § 127 sätestatule selline lähenemine asja väärtuse määramisel kahju hüvitamise nõude rahuldamise korral ei too, ega tohigi tuua kaasa kannatanu rikastumist²⁵. Seega käsitleb see olukorda, kus kannatanu ei tohiks pärast temale tekitatud kahju hüvitamist majanduslikult paremas olukorras olla kui ilma kahju tekitanud sündmuseta²⁶. Teiselt poolt turg, kui hindade tasakaalustamise mehhanism, on võimeline kajastama hinnas ainult asja kasulikkust, kvaliteeti, vajalikkust, kulumise astet, tootja populaarsust ja muud üldtuntud tunnuseid, mis on teiste isikute poolt tajutavad ja arusaadavad. Aga emotsionaalset identiteeti, mis tekitab kannatanule konkreetse asja vargusega temalt, ei ole suuteline hindama ükski turg või keegi teine peale kannatanu enda. Seega tekib tihti olukordi, kus varguse tõttu kannatada saanud isik, lähtudes oma emotsionaalsest ettekujutusest asja väärtuse suhtes, võib hinnata temalt varastatud turuhinnale mittevastava väärtusega. Selliste olukordade lahendamiseks saab abi kahjude liigitatustest kolmeks: füüsiline kahju, mis reeglina ei ole seotud vargusega, varaline kahju (asja turuväärtus) ja moraalne kahju, mille hulka saab arvata ka süüteoga riivata saanud emotsionaalset identiteeti. Kõikide liikide alla kuuluvad kahjud on võimalik süüdlaselt välja nõuda kohtu kaudu.

²⁵ Võlaõigusseadus, 26.09.2001, jõustunud 1.07.2002 – RT I 2001, 81, 487 ... RT I 2010, 7, 30, § 127.

²⁶ Margit Vutt, „Kahju hüvitamise normide kohaldamine kriminaalkohtute praktikas“, *Juridica* (2009), nr 2, 124-135, lk 125.

1.4 Varguse liigitamine Karistusseadustiku järgi

Igas ühiskonnas on omad kultuuriliselt välja kujunenud väärtushinnangud ning arusaam õiglusest, heast ja kurjast. Pidades mingeid käitumisviise ebaõigeteks ehk õigusrikkumisteks, tuleb otsustada, millised rikkumised vajavad karistusõiguslikku reageeringut ja millised võib jätta teiste õigusharude reguleerimisalasse või hoopis sotsiaalsete mehhanismide lahendada. Kui seadusandja leiab, et mingid üle astumised kuuluvad karistusõiguse valdkonda, tuleb otsustada, milliseks süüteoühikuks neid määratleda²⁷.

Alates 01.09.2002. aastast kui jõustus Karistusseadustik, mille üldosas sisalduva regulatsiooni kohaselt jagunesid karistatavad teod (süüteod) oma raskuse järgi kuritegudeks ja väärtegudeks. Süütegude liike eristatakse üldteoorias karistuste järgi. Vastavalt KarS § 3 lg 3 kuriteo eest, kui rasekma teo eest, oli füüsilisele isikule põhikaristusena ette nähtud rahaline karistus või vangistus ja juriidilisele isikule rahaline karistus või sundlõpetamine. Sama paragrahvi lõige 4 sätestas, et väärteo eest, kui kergema teo eest, oli põhikaristusena ette nähtud rahatrahv või arest.

Vaatama erinevatele nimetustele karistustes väär- ja kuriteo eest, erinevad need üksnes määra poolest. Rahatrahvi suurus, mis on rahaline nõue väärteo eest füüsilisele isikule, on saja kaheksakümnest kroonist kuni kaheksateistkümne tuhande kroonini²⁸; rahalise karistuse määr, mis on rahaline nõue kuriteo eest, on tuhat viisada kuni kahesaja viiekümne tuhande kroonini²⁹. Aresti kestus, mis on vabaduse piiramine väärteo eest, on kuni kolmekümne päevani³⁰; vangistuse kestus, mis on vabaduse piiramine kuriteo eest, on alates kolmekümnest päevast kuni kahekümneaastase või eluaegse vangistuseni³¹.

Uues seaduses omandi kui õigushüve vastu suunatud süüteod olid koondatud KarS 13. peatükki – varavastased süüteod. Kehtima hakanud korra järgi pisivarguste ja teiste vara vastu suunatud pisiõiguserikkumiste eest mõisteti karistus KarS § 218 järgi, mille koosseis oli järgmine - varavastase süüteo eest väheväärtusliku asja või väheolulise varalise õiguse vastu, välja arvatud röövimine ja väljapressimine kui puuduvad

²⁷ Ken-Marti Vaher, „Masskuriteod: väike teosüü ja suur ohtlikkus“, *Juridica* (2008), nr 8, 527-530, lk 527.

²⁸ Karistusseadustiku § 47.

²⁹ Karistusseadustiku § 44.

³⁰ Karistusseadustiku § 48.

³¹ Karistusseadustiku § 45.

süüteo koosseisus sätestatud raskendavad asjaolud³². See tähendas, et kõikide 13. peatükis sisalduvate koosseisude eest, väljaarvatud eranditena märgitud röövimine ja väljapressimine, juhul kui teobjekti väärtus ei ületanud kahtekümmend miinimumpäevamäära, ehk 1000 eesti krooni, ja puudusid süüteo koosseisus sätestatud raskendavad asjaolud, karistati rahatrahviga või arestiga väärteo korras kui kergema süüteo eest.

Kui varguse puhul teobjekti väärtus ületas 1000 krooni või varguse koosseisus ilmnemise raskendavad asjaolud, nagu korduvalt toimepandud süütegu või toime pandud grupis, avalikult jne, mis kõik on loetletud § 199 teises lõigus järgse süüteo eest karistati kriminaalkorras kui raskema teo eest KarS § 199 järgi.

Uuel seadustikul puudus eelnev kohtupraktika, mis andis võimaluse sätete erinevateks tõlgendamisteks. Muuhulgas esialgselt oli arvamus, et mitme varguse puhul võib tegemist olla KarS § 218 järgi kvalifitseeritavate süütegudega juhul kui asja väärtus on alla 1000 eesti krooni ja puuduvad raskendatavad asjaolud – ei olnud ühtset seisukohta, „kas väärtegu saab olla KarS § 199 lg 2 p-s 4 sätestatud raskendavaks asjaoluks, kuna seaduse tekstile tuginedes peab isik olema varem toime pannud varguse, mis on kuritegu“³³.

Lahendades tõusetunud küsimust, Riigikohtu kriminaalkolleegium leidis, et „KarS § 218 lg 1 on viitelise iseloomuga ja käsitatav Karistuseseadustiku 13. peatüki suhtes üldosalise sättena“ ning „ei näe ette sellist iseseisvat süüteo koosseisu nagu varavastane süütegu väheväärtusliku asja või väheolulise varalise õiguse vastu, vaid sätestab vastutuse nt varguse, omastamise jm varavastase süüteo (v.a röövimine ja väljapressimine) eest, mis on suunatud väheväärtusliku asja või väheolulise varalise õiguse vastu“³⁴.

Selle kohtulahendiga öeldi, et vargust saab kvalifitseerida KarS § 218 lg 1 järgi ainult juhul, kui isik ei ole varem toime pannud vargust, röövimist või omastamist või eelnev süütegu on kustunud, samuti teos puudusid raskendavad asjaolud KarS § 199 lg 2 mõistes ja varastatu väärtus oli alla 1000 eesti krooni. Selle selge põhimõtte alusel tekkis olukord, kui isik teisel korral varastas kas või ainult kohukese maksumusega 3 krooni, tuli sellist tegu menetleda kriminaalasjana.

³² Karistuseseadustik, RT I 2002, 64, 390.

³³ Kriminaalasi Igor Drobini süüdistuses KrK § 15 lg 2 ja §39 lg 2 p2 järgi, kohtuasi nr 3-1-1-116-02, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtumäärus, 26.11.2002, lõik 4.

³⁴ Kriminaalasi Igor Drobini süüdistuses KrK § 15 lg 2 ja §39 lg 2 p2 järgi, *ibid*, lõik 5.

1.5 Pisivarguste dekriminaliseerimine

Igas organisatsioonis üritatakse leida võimalikult efektiivne, kiire ja ökonoomne töö tegemise variant. Kriminaalmenetluse selliseks muutmise viisiks ja samal ajal säilitades avalikkuse usu õiguskaitseüsteemi toimimisse, on maailmapraktikas kasutusel oportuuniteedi- ehk otstarbekuse printsiip³⁵. Eestis võimalus lõpetada kriminaalmenetlus otstarbekuse kaalutlusel, kui tegemist on teise astme kuriteoga ja selles kahtlustatava või süüdistatava isiku süü ei ole suur sai alguse 01.07.2004. aastal kui jõustus uus Kriminaalmenetluse seadustik (KrMS)³⁶. Oportuuniteeti kaalutlusel lõpetamine andis võimaluse prokuröridele lõpetada KrMS § 202³⁷ ja 203³⁸ tingimustele vastavad kriminaalasjad, mille hulgas olid ka kriminaalkorras menetletavad pisivargused. Sellega minimeeriti resursside kulutamine kohtus käimisele ja muudele tegevustele, mis kaasnevad kriminaalasja kohtusse saatmisega ja kohtumenetlusega.

Veel üheks püüdeks säästa justiitsorganeid massiliste kergemate õigusrikkumiste menetlemise kohustusest on nn bagatellideliktide sätestamine karistusõigusesse. Bagatellideliktide ehk väikekuritegevuse, nagu näiteks pisivarguste dekriminaliseerimine ei ole mitte niivõrd selliste kergemate õigusrikkumiste tolereerimine, vaid ennekõike lootus jätta täitev- ja kohtuvõimule rohkem aega ja materiaalseid vahendeid raskemate õigusrikkumiste avastamiseks ning nende eest karistuse mõistmiseks³⁹.

Märtsi lõpus 2006 saatis Justitsministeerium Siseministeeriumile kooskõlastamiseks autoriõiguse seaduse, rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse, konkurentsiseaduse, karistusseadustiku, relvaseaduse, maksukorralduse seaduse, väärteomenetluse seadustiku ja elektrituru seaduse muutmise seaduse eelnõu koos

³⁵ Tristan Ploom, „Oportuuniteedi- ehk otstarbekuse printsiip“, *Juridica* (2000), nr 6, 369-376, lk 369.

³⁶ Kriminaalmenetluse seadustik, 12.02.2003, jõustunud 01.07.2004 – RT I 2003, 27, 166 ... RT I 2009, 68, 463, § 202 lg 1

³⁷ Kriminaalmenetluse seadustiku § 202 lg 1: „Kui kriminaalmenetluse ese on teise astme kuritegu ja selles kahtlustatava või süüdistatava isiku süü ei ole suur ning ta on heastanud või asunud heastama kuriteoga tekitatud kahju ja tasunud kriminaalmenetluse kulud või võtnud endale kohustuse tasuda kulud ning kui kriminaalmenetluse jätkamiseks puudub avalik menetlushuvi, võib prokuratuur kahtlustatava või süüdistatava nõusolekul taotleda, et kohus kriminaalmenetluse lõpetaks.“

³⁸ Kriminaalmenetluse seadustiku § 203 lg 1: „Kui kriminaalmenetluse ese on teise astme kuritegu, võib prokuratuur kahtlustatava või süüdistatava ja kannatanu nõusolekul taotleda, et kohus kriminaalmenetluse lõpetaks, kui: 1) selle kuriteo eest mõistetav karistus oleks tühine, võrreldes kahtlustatavale või süüdistatavale mõne teise kuriteo toimepanemise eest mõistetud või eeldatavalt mõistetava karistusega; 2) selle kuriteo eest karistuse mõistmist ei ole oodata mõistliku aja jooksul ning kui kahtlustatavale või süüdistatavale muu kuriteo toimepanemise eest mõistetud või eeldatavalt mõistetav karistus on piisav karistuse eesmärkide saavutamiseks ja avaliku menetlushuvi rahuldamiseks.“

³⁹ Rando Antsmäe, „Bagatellideliktid Eesti karistusõiguses ja Saksa õigusteoorias“, *Juridica* (2001), nr 7, 488-494, lk 488.

seletuskirjaga. Seletuskirjas muude muudatuse hulgas oli ka ettepanek teha kõik alla 1000 kroonise varastatu väärtusega korduvad pisivargused väärtegedeks ja KarS § 218 pakutava uue sõnastuse kohaselt ei muudaks ka raskendavad asjaolud (nt toimepanemine grupis) peale korduvuse väheväärtusliku asja või väheolulise varalise õiguse vastast varavastast süütegu kuriteoks. Erandiks oleks spetsiifiliselt määratletud objektide vargus (KarS-i § 199 lg 2 p-d 1–3) ning vägivaldsed varavastased süüteod nagu röövimine (KarS § 200) ja väljapressimine (KarS § 214). Sissetungimise kui raskendava asjaolu eraldi nimetamine ei pidanuks olema vajalik, kuna omavoliline sissetung oli nagunii karistatav kuriteona KarS § 266 alusel. Pakutava muudatuse põhjendus oli järgmine: „...kui kriminaalmenetluse otstarbekusest lõpetamisel tuleb kohustuse täitmata jätmisel kriminaalmenetlus uuendada ja kriminaalasi kohtusse viia, siis väärteomenetluses määratud rahatrahvi maksmata jätmise toob kaasa asendusaresti. Seega on väärteomenetlus korduvate pisivarguste menetlemiseks kiirem ja ökonoomsem võrreldes kriminaalmenetlusega.“⁴⁰

Sama aasta aprillis saatis Siseministeerium Justitsministeeriumile seadusemuudatuste eelnõu kohta vastuseks mitte kooskõlastada, kus muuhulgas oli märgitud, et ei saa nõustuda „seletuskirjas esitatud väitega, mille kohaselt väärteomenetlus korduvate pisivarguste korral on kiirem ja ökonoomsem ka seepärast, et kriminaalmenetluse lõpetamisel otstarbekuse printsiibil tuleb kohustuse täitmata jätmisel menetlus uuendada, kuid väärteomenetluses määratud rahatrahvi saab asendada arestiga /.../ Asendusaresti kohaldatakse sissenõudja, st kohtuvälise menetleja nõudel, kelle kanda jääb ka vastav kohtutäituri tasu. Lisaks tuleb arest kanda politsei arestimajas, mis on niigi üle täitunud ning sealjuures kaasnevad ka arestialuse ülalpidamiseks tehtavad kulutused.“⁴¹

Vaatamata viidatud puudustele Justitsministeeriumi poolt pakutud seaduse muudatusele ja pisivarguste dekriminaliseerimise mittekooskõlastamisele, läbis seaduseelnõu edukalt kolm lugemist Riigikogus ja 15.03.2007. aastal hakkas kehtima Karistusseadustiku ja selle muutmisega seonduvate seaduste muutmise seadus, kus § 9 p-ga 12 KarS § 199 oli täiendatud raskendatavad asjaolud paragrahvi teises lõikes, oli lisatud kolmas lõige ja

⁴⁰ Martin Hirvoja, *et al*, „Autoriõiguse seaduse, rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse, konkurentsiseaduse, karistusseadustiku, relvaseaduse, maksukorralduse seaduse, väärteomenetluse seadustiku ja elektrituru seaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri“ (2006), <eoigus.just.ee/?act=dok&subact=1&DOK_W=133043-> 07.05.2010.

⁴¹ Kalle Laanet ja Märt Kraft, „Seaduse eelnõu mittekooskõlastamine“ (2006), <eoigus.just.ee/?act=dok&subact=1&DOK_W=135138> 07.05.2010.

laiendatud karistuse võimalusi süüteo eest. Sama seaduse § 9 p-ga 21 sätestati KarS § 218 lg 1 järgmises sõnastuses: "Varavastase süüteo eest väheväärtusliku asja või väheolulise varalise õiguse vastu, välja arvatud röövimine, väljapressimine ja asja omavoliline kasutamine vägivalla abil ning tulirelva, laskemoona, lõhkeaine, kiirgusallika, narkootilise või psühhotroopse aine või nende lähteaine, suure teadusliku, kultuuri- või ajalooväärtusega eseme vargus, - karistatakse rahatrahviga kuni kolmsada trahviühikut või arestiga."⁴². See tähendas, et alates 15.03.2007. aastast väärteona - mitte enam kuriteona – olid karistatavad ka need vähem kui 1000 krooni maksva asja või varalise õiguse vastu suunatud varavastased süüteod, mille puhul esines küll varguse süüteo koosseisus sätestatud raskendav asjaolu, kuid mis ei mahtunud KarS § 218 lg-s 1 nimetatud erandite alla⁴³.

Poolteist kuud enne uue KarS redaktsiooni jõustumist politseiasutused lõpetasid kohtueelse menetluse kokkuvõttega kriminaalasjade saatmise prokuratuuri, milles oli esitatud kahtlustus kuriteos, kus alates 15.03.2007. aastast oli vajadus need dekriminaliseerida. Kriminaalmeneltuse lõpetamise määrused tuli vormistada 15.03.2007 kuupäevast ja vormistada need hiljemalt märtsikuu jooksul, projektid (prokuratuuri loal kriminaalmenetluse lõpetamise määrused) tohtis eelnevalt ette valmistada. Politseis olevad kriminaalasjad pidi lõpetatama politseiametnike poolt, prokuratuuris olevad kriminaalasjad – prokuröri poolt.

Praktikas tähendas see seda, et kuni 15.03.2007. aasani materjalid anti uurijatele tavakorras, kuid alates veebruarist nendes kriminaalasjades, mis oli vaja hiljem lõpetada dekriminaliseerimise tõttu, tehti ainult hädavajalikud toimingud (nt ülekuulamised, asitõendite vaatlused) ning seejärel jäi süüteomaterjal ootama, millal jõustub seaduse muudatus. Sellise „ootamise“ tulemusena töö autor peale karistusseadustiku ja selle muutmise seonduvate seaduste muutmise seaduse rakendamist kuue tööpäeva jooksul lõpetas menetluse 40 kriminaalasjas, so 53 episoodi ja 42 isiku suhtes. Tundus, et tööd ei olnud palju, tuli kõigest menetlused lõpetada. Tegelikult aga kogu ülejäänud menetlustöö seisis, välja arvatud kiireloomulised toimingud nagu vahistamine ja kiirmenetlus, kuna suhteliselt lühikese aja jooksul igas lõpetatavas kriminaalasjas oli vaja

⁴² Karistusseadustiku ja selle muutmise seonduvate seaduste muutmise seadus, 24.01.2007, jõustunud 15.03.2007 – RT I 2007, 13, 69, § 9 punktid 12 ja 21.

⁴³ Kriminaalasi Margo Kütt'i süüdistuses KarS § 199 lg 2 p-de 4, 7 ja 8, § 200 lg 2 p 7, § 209 lg 2 p 1 - § 25 lg 2 ja § 263 p 1 järgi; Ivailo Siiman'i süüdistuses KarS § 263 p-de 1 ja 4 järgi; Andreas Armulik'u süüdistuses KarS § 199 lg 2 p-de 4, 7 ja 8, § 200 lg 2 p-de 4 ja 7 ning § 201 lg 2 p 1 järgi, kohtuasi nr 3-1-1-36-07, Riigikohtu kriminaalkolleeegium, kohtuotsus, 24.09.2007, lõik 7.1.

trükkida prokuratuuri loal kriminaalmenetluse lõpetamise määrus ja saata see prokuratuuri kinnitamiseks. Lõpetatud kriminaalasi köidetuna edastada arhiivi, lisaks kõikidest toimingutest oli vaja teha vastav mäрге andmebaasi ja manusena lisada dokument. Kinnitatud lõpetamise määrus koos kriminaalasi materjalidest tehtud vajalikke koopiatega (nagu avaldus, ülekuulamised, vaatlused) oli vaja edastada osakonna korrakaitsetalitusele väärteomenetluse alustamise küsimuse otsustamiseks. Korrakaitsepolitsei omalt poolt alates 15.03.2007. aastast saabunud dekriminaliseeritud materjalide põhjal pidi läbi viima väärteomenetluse ja edaspidi, kuna pisivargused eksisteerisid süütegudena edasi ja neid pandi jätkuvalt toime, hakkas neid menetlema kriminaalpolitsei asemel.

Kogu see eelkirjeldatud mahukas töö, nagu ka edasine pisivarguste menetlemine väärteokorras, pidi andma ressurside kokkuhoiu tulevikus.

Antud lõputöö eesmärgiks ei ole uurida kuidas pisivarguste dekriminaliseerimine mõjus prokuratuuri töökoormusele ja kas see täitis soovitud eesmärgi. Kuid seostatult politsei töökoormusega, julgeb lõputöö autor väita, et politsei töökoormus siiski kasvas – kuigi kriminaalpolitsei ei pidanud pisivargusi enam menetlema, sellega hakkas tegelema korrakaitsepolitsei. Selline koormuste ümber jaotumine tõi kaasa lisaks menetluslikele tegevustele ka karistuste määramise kohustuse ja selle täide viimise funktsiooni. See on tingitud väärteomenetluse ja kriminaalmenetluse erinevustest.

Vastavalt Väärteomenetluse seadustikule (VTMS) § 31 tõendamisel ja tõendite kogumisel järgitakse väärteomenetluses kriminaalmenetluse sätteid⁴⁴ arvestades sellega, et väärteomenetluses on näiteks keelatud tõendite kogumine jälitustoiminguga⁴⁵, on keelatud arestida vara⁴⁶ jne. See tähendab, et põhimõtteliselt on kriminaalmenetluses ja väärteomenetluses aktsepteeritavad sarnased uurimistoiminguid, millega kogutakse vajalikke tõendeid nagu ülekuulamised, vaatlused ja teised tõendamiseeseme asjaolude väljaselgitamiseks vajalikud toimingud ja vormistata tuleb ka vastavad prorokollid. Seega tõendite kogumisega kaasnev koormus menetlejatel on praktiliselt ühesugune.

Suurem erinevus ilmneb menetluse lõppfaasis. Kriminaalmenetluses, kui kõik võimalikud tõendid on kogutud, kohtueelne menetleja saadab asja kokkuvõttega prokuratuuri, kus edaspidi kõigega tegeleb prokurör, kaasa arvatud süüdistusakti

⁴⁴ Väärteomenetluse seadustik, 22.05.2002, jõustunud 01.09.2002 – RT I 2002, 50, 313 ... RT I 2009, 68, 463, § 31.

⁴⁵ Väärteomenetluse seadustiku § 32 lg 2.

⁴⁶ Väärteomenetluse seadustiku § 36.

kirjutamine ja kohtuistungitel käimine. Ainus, millega võib veel politsei kokku puutuda pärast kriminaalasja ärasaatmist kohuteelse menetluse kokkuvõttega, on prokuratuuri või kohtusse mitteilmuvate isikute sundtoomine ja tagaotsimine.

Väärteomenetluses, kui kõik vajalikud tõendid kogutud, siis mitte prokurör vaid kohtuväline menetleja teeb otsuse karistuse määras, st määrab rahatrahvi suuruse. Selleks koostab ta väärteos otsuse, mis on võrdne süüdistusaktiga kriminaalmenetluses. Erandiks karistuse määramise osas väärteomenetluses, kui on vajadus karistada arestiga, siis sellist vabaduse piiramist, kui põhiõigust riivavat karistust, tohib mõista ainult kohus. Samuti politseiasutus oma infosüsteemi kaudu pidevalt kontrollib kas rahatrahv on makstud või mitte. Maksmata jätmise korral sama politseiasutus saadab materjalid kohtutäiturile edasiseks tegelemiseks rahatrahvi sisse nõudmisel. Rahatrahvi maksmise võimaluse puudumisel teeb kohtutäitur kohtule taotluse tahatrahvi asendamiseks arestiga.

Seega politsei jaoks varguste menetluskoormus jäi samaks ning sellele lisandus ka karistuse määramise kohustus ja selle täide viimise funktsioon.

1.6 Süstemaatiline vargus

2007 aasta lõpuks hakkasid meedias üha sagedamini ilmuma artiklid sellest, et alla 1000 krooniste varguste dekriminaliseerimise tõttu on kauplused hädas varguste lainega ja kannavad suuri kahjumeid. 05.11.2007. aastal Eesti Kaupmeeste Liit (edaspidi EKL) ja Eesti Turvaettevõtete Liit (edaspidi ETEL) edastasid sise- ja justiitsministrile pöördumise, milles juhtisid tähelepanu 2007 aastal toimunud varavastaste süütegude järsule kasvule, mida põhjustas 15.03.2007. aastal jõustunud seadusemuudatus so korduvate pisivarguste dekriminaliseerimine. EKL ja ETEL leidsid oma pöördumises, et sellest tulenevalt on süütegude toimepanijatel tekkinud karistamatuse tunne ning muutnud neid senisest kalkuleerivamaks ning jultunumaks. Kaupmeeste ja turvaettevõtjate statistika kohaselt oli varguste ja röövimiste arv võrreldes eelmise aastaga kasvanud kuni 50%. Sellest tulenevalt tegid kaupmehed ja turvatöötajad oma pöördumises ettepaneku taastada varemkehtinud kord⁴⁷.

⁴⁷ Eesti Kaupmeeste Liit, „Kaupmehed ja turvamehed nõuavad seadusemuudatuse tühistamist“ (2007), <www.kaupmeesteliit.ee/index.php?leht=4e26a6d4fbc59ae4cb4e&alam=92> 07.05.2010.

Oma olemuselt kaubandusettevõtted on eraõiguslikud juriidilised isikud, kelle tegutsemise peaesmärk on kasu saamine. Nad on erahuvides ja seega mõistagi ei tohiks mõjutada riigi karistuspoliitikat. Samas aga kaubandusettevõtted täidavad ka riigikassat, maksude kujul, lisaks annavad rahvale töökohti, mis on eriti tähtis majanduslanguse ajal. Seega kaubandusettevõtete häält on mõistlik kuulda võtta.

Pärast EKL ja ETEL pöördumist, õiguskomisjon mitmel korral kohtus ja pidas põhjalikke arutelusid Justiitsministeeriumi, Riigiprokuratuuri, Siseministeeriumi, Politseiameti ning ka kolmandate isikute nagu näiteks Eesti Kaupmeeste Liidu ja Eesti Turvaettevõtete Liidu esindajatega. Jõudes seisukohani, et väärtekaristused korduvate pisivaraste suhtes ei ole täitnud oma eripreventiivset eesmärki, õiguskomisjon oma istungil 25.03.2008 otsustas algatada KarS muudatuse eelnõu⁴⁸. Vabariigi Valitsusele saadetud seletuskirjas oli märgitud, et eelnõu eesmärgiks ei olnud taastada enne 15.03.2007. aastat kehtinud õiguslik olukord, nagu seda soovisid EKL ja ETEL, vaid pakkuda lahendus seadusemuudatuse tulemusena kujunenud olukorrale. Eelnõu oli suunatud korduvaid pisivargusi tahtlikult toimepaneivate isikute käitumise mõjutamiseks, kelle tegevus muutus ühiskonnale ja kaaskodanikele ohuks. Selleks otstarbeks lisati KarS § 199 lõikesse 2 punkti 9 uue raskendava asjaoluna varguste toimepanemise süstemaatilisus ja KarS § 218 lõikesse 1 süstemaatiline vargus, välistava asjaoluna. Mõistet „süstemaatiline“ ei planeeritud seaduses lahti kirjutama, vaid tuginedes KrMS § 2 p 4 kasutati Riigikohtu praktikat: 22.08.2000 aasta lahendis 3-1-3-9-00 on märgitud, et „kohtupraktika loeb süstemaatiliselt toimepanduks sellist kuritegu, mis koosneb vähemalt kolmest episoodist, kuna kaks episoodi annavad üksnes korduvuse.“ Muudatuse tulemusena järgneks kriminaalvastutus varguse süstemaatilise toimepanemise eest. Kriminaalvastutus järgneks sõltumata sellest millises või kui mitmes menetluses eelnevaid tegusid on arutatud⁴⁹. Seaduste muudatus läbis edukalt kolm lugemist Riigikogus ja 28.07.2008 aastal hakkas kehtima karistusseadustiku muutmise seadus⁵⁰.

Süstemaatilise varguse rakendamine politseis, võrreldes olukorraga, mis toimus peale 15.03.2007, läbis väga rahulikult ja sujuvalt: jaotuse juba menetluses olevate

⁴⁸ Riigikogu, „XI Riigikogu stenogramm, III istungjärk“ (2008), <www.riigikogu.ee/?op=steno&stcommand=stenogramm&pkpkaupa=1&toimetatud=1&toimetamata=0&date=1212482003&paevakord=2229> 07.05.2010.

⁴⁹ Ken-Marti Vaher, „Seletuskiri karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu juurde“, <[dhs.riigikantselei.ee/dhsavalik.nsf/73e5013fc7005edfc2256e77004fb991/c2256d56004d5f80c225741e00409121/\\$FILE/225.pdf](http://dhs.riigikantselei.ee/dhsavalik.nsf/73e5013fc7005edfc2256e77004fb991/c2256d56004d5f80c225741e00409121/$FILE/225.pdf)> 07.05.2010.

⁵⁰ Karistusseadustiku muutmise seadus, 21.02.2008, jõustunud 24.03.2008 – RT I, 3, 87.

materjalide osas, ei olnud massilist varguste materjalide ümber jaotumist kriminaalpolitseist korrakaitsepolitsei menetluspädevusse või vastupidi. Üle 1000 kroonise kahjuga uute varguse juhtumite osas jaotumine kriminaal- ja korrakaitsepolitsei vahel tegude jäi samaks (kuigi oli vaja jälgida mitu vargust oli varem toimepandud ja sellest tulenevalt kas kvalifikatsioon määrata KarS § 199 lg 1 või § 199 lg 2 p 4 või § 199 lg 2 p 9 järgi); alla 1000 krooniste varguste puhul oli vaja tähelepanelikult uurida kinnipeetud isiku tausta, eriti hoolikalt tuli kontrollida talle KarS § 218 järgi tehtud otsuseid: pisivarguse või omastamise eest (väheväärtusliku asja või väheolulise õiguse vastu) tehtud otsused andsid korduvuse või sütimaatilisuse, teised varavastased süüteod väheväärtusliku asja või varalise õiguse vastu arvesse ei läinud.

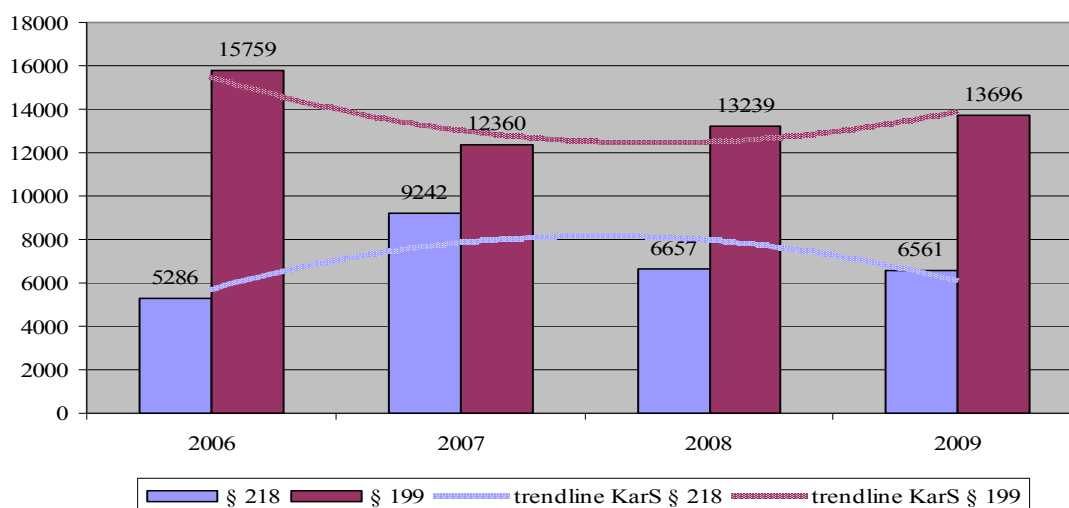
Antud KarS muutusega §-des 199 ja 218 politsei jaoks varguste menetluskoormus jällegi jäi samaks, kuna vargus kui süütegu jäi alles. Aga tervikuna töökoormus vähenes – osa korduvatest vargustest hakati kvalifitseerima uuesti mitte väärtegudeks vaid kuritegudeks ja nendega hakkas tegelema mitte korrakaitsepolitsei, vaid kriminaalpolitsei, kellel puudub karistuse määramise kohustus ja selle täide viimise funktsioon.

2. UURIMUS

Püstitatud hüpoteesile ja uurimisprobleemidele lahenduse leidmiseks on lõputöö autor analüüsis ja võrdles erinevaid statistilisi andmeid ajavahemikul 2006-2009:

- 1) Põhja Politseiprefektuuri koordinatsiooni büroo poolt olid esitatud andmed KarS §-de 199 ja 218 järgi kvalifitseeritavate süütegude kohta;
- 2) Põhja Politseiprefektuuri intraneti leheküljelt pop.pol.ee olid võetud andmed kuritegevuse ja väärtegude üldtasnee kohta, samuti andmed varavastaste kuritegude, omavolilise sissetungimise ja varguste erinevate liikide kohta;
- 3) Põhja Politseiprefektuuri personalibüroo poolt olid esitatud andmed isikkoosseisu kohta.

Vastavalt statistiliste andmete Põhja Politseiprefektuuri territooriumil 2006 aastal KarS § 199 järgi kvalifitseeriti kokku 155759 kuritegu. 2007 aastal toimus suur 21,5% langus (ehk registreeriti 3399 kuriteo võrra vähem kui 2006 aastal). Sellele järgnes väike tõus: 2008.a – 13239 kuritegu ehk 879 fakti võrra rohkem kui 2007 aastal; 2009.a – 13673 kuritegu ehk 457 fakti võrra rohkem kui 2008 aastal (joonis nr 1).

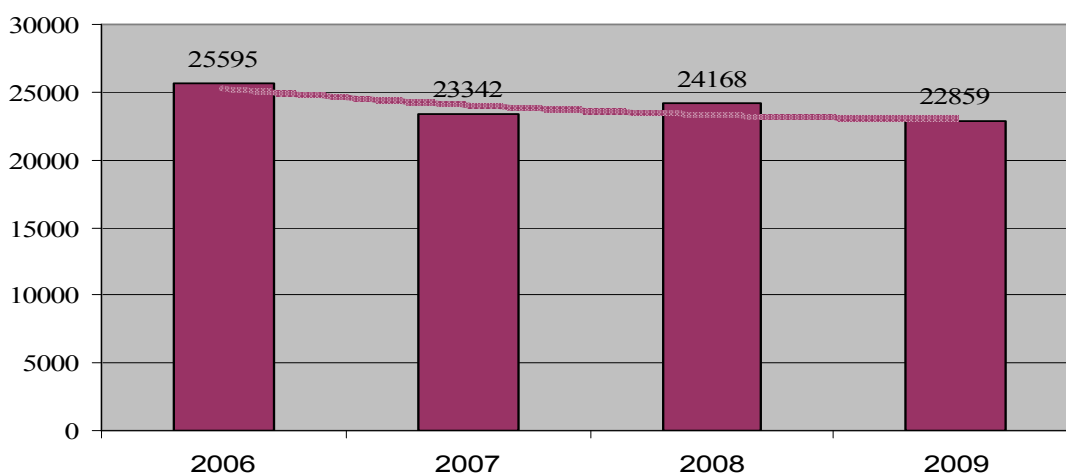

Joonis 1. KarS § 199 ja 218 järgi kvalifitseeritavate süütegude tase Põhja Politseiprefektuuri territooriumil aastatel 2006-2009

Viitelise iseloomuga ja Karistusseadustiku 13. peatüki suhtes üldosalise sätena käsitatava § 218 järgi kvalifitseeritavate väärtegu arvus toimus § 199 järgi kvalifitseeritavates kuritegudes vastupidine tendents: kui 2006 aastal oli registreeritud 5286 fakti, siis 2007 aastal oli 74,8% tõus (ehk 3956 väärtegu rohkem kui 2006 aastal). Sellele järgnes langus: 2008.a – 6657 väärtegu ehk 2585 fakti vähem kui 2007 aastal; 2009.a – 6561 väärtegu ehk 69 fakti vähem kui 2008 aastal (joonis nr 1).

Sellist KarS § 199 ja 218 järgi kvalifitseeritavate süütegude arvu muutmist ja seega menetlejate töökoormuse muutmist ei ole võimalik siduda kuritegude ja väärtegu üldtases toimunud tendentsidega või põhjendada ülemaailmse majanduskriisiga, aga saab põhjendada kahe radikaalse muudatusega eelnimetatud paragrahvides, mis jõustsid 15.03.2007. aastal ja 28.07.2008.aastal.

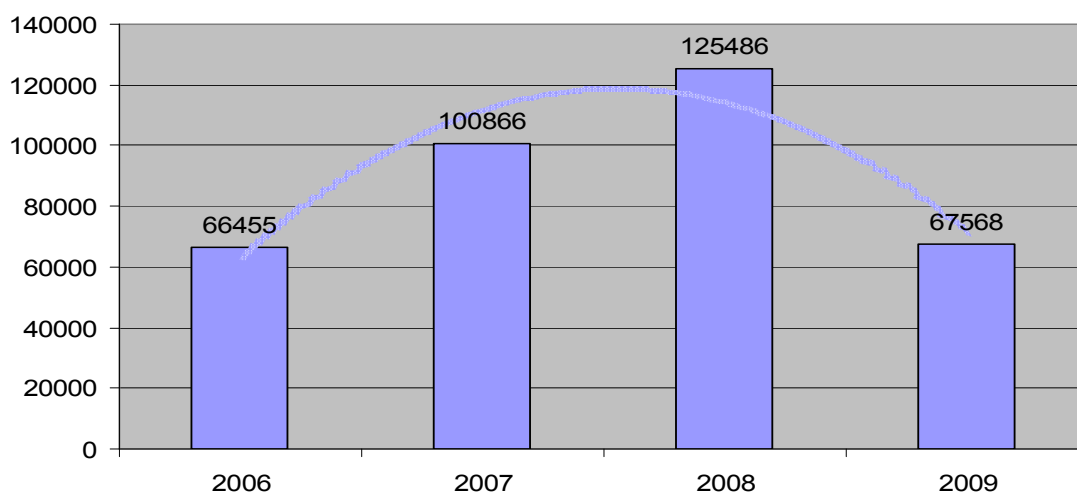
Kuritegevuse üldtase Põhja Politseiprefektuuri territooriumil aastatel 2006-2008 oli suhteliselt stabiilne. Peale väikset 3% tõusu 2008 aastal küll tundus, et stabiilsuse periood on lõppemas ja, arvestades ülemaailmset majanduskriisi, oli karta veelgi suuremat kuritegevuse tõusu 2009 aastal, kuna teoorias majanduskord ja kuritegevus on omavahel seotud. Tegelikuses aga jäid majandussurutise mõjud kuritegevuse tasemele ja struktuurile arvatust nõrgemaks ja 2009 aastal registreeriti isegi 5,4% võrra vähem kuritegusi (s o 1309 fakti võrra vähem) kui 2008 aastal. Langus oli nii Põhja Politseiprefektuuri territooriumil, kui ka riigis tervikuna (joonis nr 2).

Joonis 2. Kuritegevuse tase Põhja Politseiprefektuuri territooriumil aastatel 2006-2009

Töö kirjutamise käigus selgus, et 2009 aasta kohta andmed väärtegu kohta on puudulikud, kuna peale MIS käivitamist 23.11.2009. aastal ei ole võimalik

süsteematiseerida andmeid novembri-detsembri kuude eest. Aga kui võrrelda andmed ajavahemikul 2006-2008 kümme ja kaheteistkümme kuu kaupa omavahel, on märgata, et üldised trendid on võrdsed. Sellele võrdlusele toetudes ja lähtuvalt iga aasta (2006-2009) andmetele tuginedes kümme kuu kohta on võimalik teha järeldus, et väärtegude arv aastatel 2006-2008 pidevalt kasvas. Aga see oli seotud mitte KarS § 218 järgi kvalifitseeritavate väärtegude arvu kasvamisega, mis koostab alla 10% kõikides registreeritud väärtegudest, vaid liiklusalaste väärtegude osakaalu kasvamisega (alates 71% kuni 80%). 2009 aastal väärtegude arvus järgnes ligi 46% langus, kus erinevad väärteoliigid porportsionaalselt vähenesid (liiklusalaseid väärtegeid oli 69%) (joonis nr 3).

Joonis 3. Väärteo koosseisude arv Põhja Politseiprefektuuri territooriumil aastatel 2006-2009 (kümme kuu kohta)

Mis puudutab KarS muudatused §-des 199 ja 218, siis seadustiku esialgse redaktsiooni järgi kui isik varastas teist korda, siis tema tegu menetleti kriminaalkorras KarS § 199 järgi vaatamata varastatu väärtusele. Esimene muudatus KarS §-des 199 ja 218, mis jõustus 15.03.2007, oli suunatud korduvatele pisivarguste (vargustele alla 1000 kroonise asja vastu) dekriminaliseerimisele, st sellele, et raskendatavate asjaolude puudumisel ja olenemata isiku poolt toimepandud tegude arvust, väheväärtusliku asja vargus oleks kvalifitseeritud väärteona KarS § 218 järgi. Mõistagi selle tulemusena vargustekuritegude (KarS § 199) arv pidi vähenema ja varguste-väärtegude arv (KarS § 218) pidi suurenema, nagu toimuski 2007 aastal. Teise muudatus KarS §-des 199 ja 218, mis jõustus 28.07.2008. aastal, kriminaliseeris nn süstimaatiline vargus, mille järgi on

olenemata kuriteoga tekitatud kahju suurusel alates kolmandast vargusest tegu süstemaatilise vargusega (kuriteguga) ning selle eest karistati kriminaalkorras. Selle muudatuse tulemusena kuritegude (KarS § 199) arv pidi suurenema ja vargusteväärtegude arv (KarS § 218) pidi vähenema, mis toimuski 2008 aastal.

See, et just KarS §-des 199 ja 218 toimunud muudatused olid süütegude arvu kõikumise põhjuseks, on hästi märgatav kui kontrollida süütegude registreerimist kuude kaupa nelja aasta jooksul, nagu see on kajastatud tabelites nr 1 ja 2.

Tabel 1. KarS § 199 järgi kvalifitseeritavate süütegude tase Põhja Politseiprefektuuri territooriumil kuude kaupa aastatel 2006-2009

Periood	Kuriteod KarS §199			
	2006	2007	2008	2009
Jaanuar	1245	1400	974	1142
Veebruar	1099	1087	928	946
Märts	1202	755	877	1030
Aprill	1344	889	879	1138
Mai	1279	925	959	1202
Juuni	1300	1109	1103	1138
Juuli	1484	1269	1162	1242
August	1594	1096	1301	1264
September	1523	963	1294	1301
Oktoober	1226	1025	1392	1260
November	1169	935	1153	997
Detsember	1294	907	1217	1036
Kokku	15759	12360	13239	13696
Keskmine	1313,3	1030,0	1103,3	1141,3

Tabel 2. KarS § 218 järgi kvalifitseeritavate süütegude tase Põhja Politseiprefektuuri territooriumil aastatel kuude kaupa 2006-2009

Periood	Väärteod KarS §218			
	2006	2007	2008	2009
Jaanuar	392	449	823	464
Veebruar	365	461	735	455
Märts	397	649	615	493
Aprill	431	795	627	601
Mai	405	933	658	553
Juuni	453	858	573	504
Juuli	390	886	514	479
August	484	767	364	500
September	492	882	400	495
Oktoober	538	1033	465	581
November	480	820	427	695
Detsember	459	709	456	741
Kokku	5286	9242	6657	6561
Keskmine	440,5	770,2	554,8	546,8

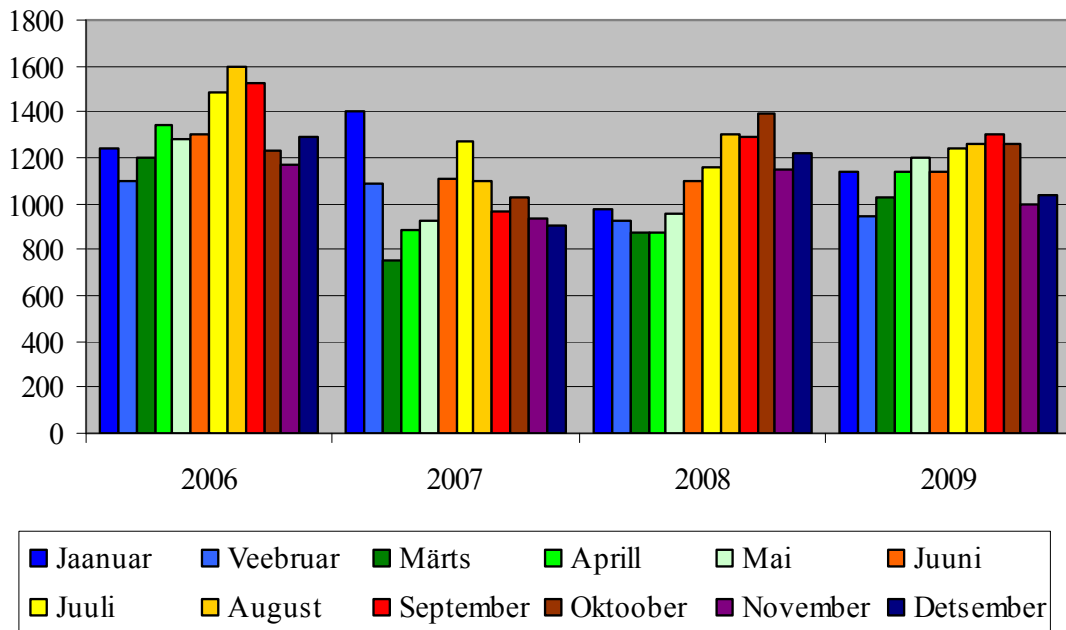
2006 aastal, kui ei olnud seaduse muudatust, vargsute (KarS § 199) arvus järsku kõikumist ei olnud, keskmiselt registreeriti kuus ligi 1313 kuritegu, kus minimum oli veebruaris (1099 vargust) ja maksimum augustis (1594 vargust). Samuti ei olnud järsku kõikumist väärtegude (KarS § 218) arvus, keskmiselt registreeriti kuus ligi 440 varavastase süütegu väheväärtusliku asja ja varalise õiguse vastu, kus minimum oli veebruaris (365 fakti) ja maksimum oktoobris (538 fakti).

2007 aasta alguses toimus järsk ja järjepidev varguste arvu langus - jaanuaris registreeriti 1400, veebruaris – 1087 ja märtsis (s.t kuus kui toimus pisivarguste dekriminaliseerimine) registreeriti ainult 755 kuritegu, mis on ka ühtlasi kõige madalam näit nelja aasta jooksul. Sellele järgnes mõningane tõus (maksimum näit oli juunis – 1269 vargust), kuid aasta jooksul keskmiselt kuus registreeriti 1030 kuritegu, mis on ligi 300 vargust vähem kuus, kui eelmisel (s.o 2006) aastal. Väärteguisid registreeriti 2007 aasta jaanuaris ja veebruaris vastavalt 449 ja 461 ning märtsis toimus järsk tõus kuni 649 faktini, mis jätkas aprillis ja mais (vastavalt 795 ja 933 fakti). Aasta lõpuni varavastase süütegude väheväärtusliku asja ja varalise õiguse vastu arv ei olnud vähem kui 709 väärtegu (detsembris), maksimum näit oli oktoobris (1033 fakti) ja keskmiselt aasta jooksul pandi toime ligi 770 varavastast süütegu väheväärtusliku asja ja varalise õiguse vastu, mis on ligi 330 väärtegu kuus rohkem kui 2006 aastal.

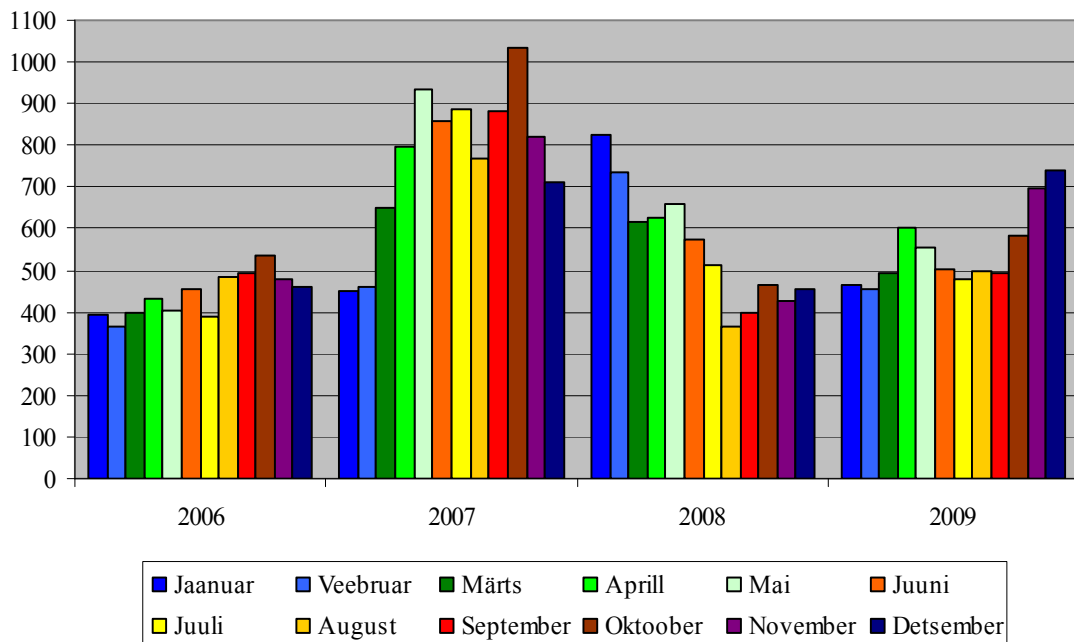
2008 aastal registreeriti kuni juunini alla 1000 vargust kuus (miinimum märtsis oli 877 kuritegu ja maksimum jaanuaris oli 974 kuritegu). Aasta teises pooles toimus kuritegude arvu tõus maksimumini oktoobris 1392 vargust ja keskmiselt aasta jooksul registreeriti ligi 1103 vargust kuus. Väärtegude arv 2008 aasta esimesel poolel pidevalt langes – alates 823 fakti jaanuaris kuni 364 väärtegu augustis (mis on ka kõige madalam näit nelja aasta jooksul), peale seda arv jäi püsima ligi 450 väärtegu kuus, kuid keskmine aasta jooksul ikka oli ligi 554 väärtegu.

2009 aastal, kui ei olnud seaduse muudatust, vargsute arvus järsku kõikumist ei olnud, keskmiselt registreeriti kuus ligi 1141 kuritegu, kus minimum oli veebruaris (946 vargust) ja maksimum oli septembris (1301 vargust). Samuti ei olnud järsku kõikumist väärtegude arvus, keskmiselt registreeriti kuus ligi 546 varavastase süütegu väheväärtusliku asja ja varalise õiguse vastu, kus minimum oli veebruaris (455 fakti) ja maksimum detsembris (741 fakti).

Eriti hästi seaduse muudatuste ja süütegude arvu vahelist seost on näha joonisel nr 4 ja nr 5.

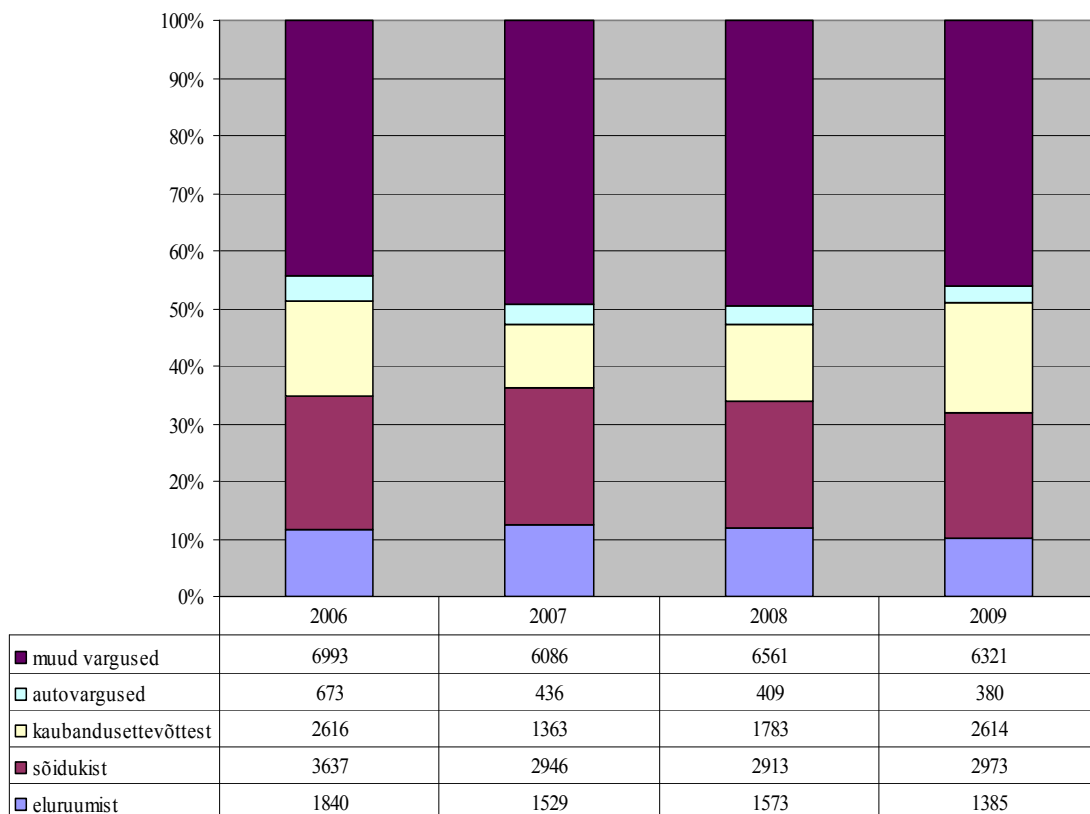
Joonis 4. KarS § 199 järgi kvalifitseeritavate süütegude tase Põhja Politseiprefektuuri territooriumil kuude kaupa aastatel 2006-2009

Joonis 5. KarS § 218 järgi kvalifitseeritavate süütegude tase Põhja Politseiprefektuuri territooriumil kuude kaupa aastatel 2006-2009

Põhja Politseiprefektuuri süütegude statistika ei erista KarS § 218 kvalifitseeritavate süütegude hulgast, kus on omastamine, vargus, kelmus või muu varavastane süütegu väheväärtusliku asja või väheolulise varalise õiguse vastu. Vargused KarS § 199 järgi aga tinglikult jaotatud liikideks, nagu vargused eluruumidest, sõidukitest, kauplustest, asutustest, autovargused, jalgrattavargused, metalli vargused jne. Jaotamine sõltub mitte kvalifikatsioonist, vaid kohast kus oli tegu toime pandud ja mis oli teobjektiks. Iga liigi jaoks vastavalt kuriteo spetsiifikale aastate jooksul kujunes välja uurimismetoodika kiirema ja tõhusama süüteo menetlemiseks. Kõige kergemateks uurimises peetakse vargused kauplustest – enamusel neist on teada teo toimepanijat, ta on kinnipeetud kaubaga pärast kaupluse müügisaalist väljumist ja tunnistab oma süüd. Kõik teised varguse liigid on palju mahukamad, vaevanõudvamad ja seega pikema kohtueelsemenetluse perioodiga – süütegu tihti pannakse toime grupis, kus iga liige räägib oma lugu juhtunust ja kõik need on vaja kontrollida; kriminaaltoimikud sageli kasvavad mitmekõiteliseks kuna kurjategijad harva peatuvad ühel ainukesel vargusel jne.

KarS muudatused §-des 199 ja 218 mõjutasid lisaks eelnimetatud §-de järgi registreeritavate süütegude arvule ka sellele kust ja mida hakati eelistama varastama – muutus varguste liikide omavaheline suhe. Põhja Politseiprefektuuri territooriumil üle poolte kuritegudest on vargused eluruumidest, sõidukitest, kaubandusettevõtetest (kauplustest) ja autovargused. Uuritaval ajavahemikul kõige rohkem vargust oli registreeritud 2006 aastal ja sama aasta on ka tippnõit kõikide varguste liikide jaoks. 2007 aastal kõikides liikides toimus suur langus, mille järel järgnes suhteliselt stabiilne periood, välja arvatud kauplusest varguste osas, mille jagu vargustes hakkas kasvama (joonis nr 6). Alates 2006 aastast kuni 2009 aastani eluruumidest varguste osakaal varguste kogumahust vähenes 11,6%-st (ehk 1840 faktist) kuni 10,1 %-ni (ehk 1385 faktini), sõidukitest varguste osakaalu muutus oli 23%-st (ehk 3637 faktist), kuni 21,7%-ni (ehk 2973 faktini), autovarguste osakaalu muutus oli 4,2%-st (ehk 673 faktist) kuni 2,7%-ni (ehk 380 faktini), kauplusest varguste osakaalu muutus oli 16,6%-st (ehk 2616 faktist) kuni 19,1%-ni (ehk 2614 faktini) ja muude varguste osakaalu muutus oli 44,3%-st (ehk 6993 faktist) kuni 46%-ni (ehk 6321 faktini). Seega muudatused KarS §-des 199 ja 218 mõjutasid mitte ainult suhtele kuritegude ja väärtegude arvude vahel, vaid ka sellele, et uurimise poolt kergemate varguste (kauplusest varguste) osakaal suurenes.

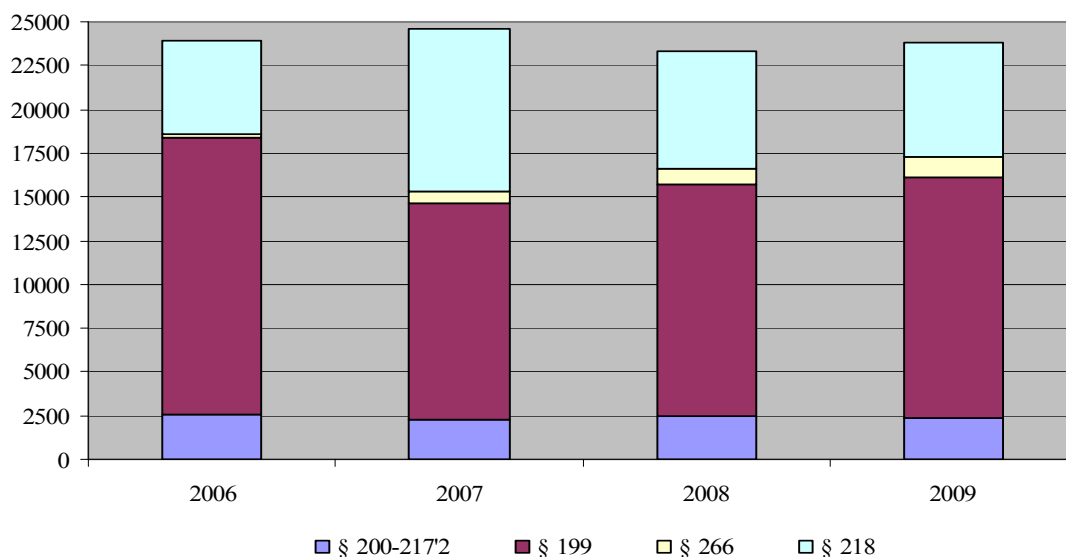

Joonis 6. KarS § 218 järgi kvalifitseeritavate varguste liikide omavaheline suhe Põhja Politseiprefektuuri territooriumil aastatel 2006-2009

Alates 15.03.2007. aastast osa varavastastest kuritegudest, nagu näiteks kelmused ja omastamised väärtusega alla 1000 krooni asja või varalise õiguse vastu, hakati kvalifitseerima väärteguna KarS § 218 järgi. Samuti alates 15.03.2007. aastast sissetungimisega toimepandud KarS § 218 mõttes väheväärtusliku asja vargus ei olnud enam kvalifitseeritav kuriteona KarS § 199 lg 2 p 8 järgi, vaid avaliku rahu vastaste süüteo liigina – omavolilise sissetungimine, KarS § 266 järgi. Seega 15.03.2007. aastal ja 28.07.2008. aastal jõustunud muudatused KarS §-des 199 ja 218 puudutasid lisaks eelpool nimetatud paragrahvidele ka varavastaseid süütegusid tervikuna ja KarS § 266 järgi kvalifitseeritava omavolilise sissetungi.

Kahjuks Põhja Politseiprefektuuri süütegude statistika ei erista KarS § 266 järgi kvalifitseeritavate kuritegude osas, st mitu registreeritud fakti on omavoliline sissetung ja mitu väheväärtusliku asja vargust sissetungimisega. See tähendab, et täielikumaks ja täpsemaks ettekujutuseks sellest, kuidas 15.03.2007 ja 28.07.2008 jõustunud muudatused KarS §-des 199 ja 218 avaldasid mõju varavastaste süütegude arvule on

vaja arvestada ka KarS § 266 järgi kvalifitseeritavatest süütegude arvus toimunud muutused. Joonisel 6 on kajastatud kuidas ajavahemikul 2006-2009 muutus registreeritud süütegude struktuur eelnimetatud paragrahvide järgi ning tabelis 4 on näha, et süütegude üldarv oli suhteliselt stabiilne.

Joonis 7. Varavastaste süütegude ja KarS §266 järgi kvalifitseeritavate süütegude arv Põhja Politseiprefektuuri territooriumil aastatel 2006-2009

Tabel 3. Varavastaste süütegude ja KarS §266 järgi kvalifitseeritavate süütegude arv Põhja PP 2006-2009.

Periood	Karistusseadustik				Süüteod kokku
	§ 200-217 ²	§ 199	§ 266	§ 218	
2006	2586	15759	261	5286	23892
2007	2297	12360	673	9242	24572
2008	2440	13239	942	6657	23278
2009	2380	13696	1203	6561	23840

Seega püstitatud hüpotees, et Põhja Politseiprefektuuri territooriumil toimepandvate varavastaste süütegude arv vaatamata KarS muudatustele §-des 218 ja 199 jäi stabiilseks, leidis tõestamist: võrreldes 2006 aastaga 2009 aastal registreeritud süütegude arv erineb ainult 52 süüteofakti võrra.

Välja selgitamaks, kuidas 15.03.2007 ja 28.07.2008 aastal jõustunud Karistusseadustiku muudatused §-des 199 ja 218 sätestatud süütegudes on avaldanud mõju menetlejate töökoormusele Põhja Politseiprefektuuris, tarvis arvutada mitu materjali aastas keskmiselt said oma menetluse politseiametnikud.

Korralduspolitsei töökoormuse muutumise uurimisel on aluseks võetud uuritava perioodil registreeritud väärtegude arv (KarS § 218) ja ainult piirkondlikes osakondades töötavate korralduspolitseinike suhtes (piirkonnapolitseinikud, noorsooteenistus, patrullteenistus, meenetusteenistus), kuna just nemad põhiliselt tegelevadki KarS § 218 järgi kvalifitseeritavate süütegudega menetlemisega. Arvestamata jäävad liiklusjärelvalve osakond ja korraldusosakond (s.o konvoitalitus, lubadetalitus, kiirreageerimistalitus jne). Peamiseks arvnäitajaks on iga aasta seisuga esimene jaanuar realselt tööl olnud politseiametnike arv (st need, kellega mingil põhjusel teenistussuhe oli peatatud, arvesse ei läinud) (tabel nr 4).

Tabel 4. Korralduspolitseiametnike arv Põhja Politseiprefektuuri osakondades ajavahemikul 2006-2009

Politseiametnike arv erinevates osakondades	01.01.2006	01.01.2007	01.01.2008	01.01.2009
Ida PO	99	99	95	90
Ida-Harju PO	56	50	56	53
Kesklinn PO	79	79	80	79
Põhja PO	50	57	64	61
Lõuna PO	92	86	81	98
Lääne-Harju PO	51	43	49	55
Politseiametnike kokku	427	414	425	436

Nagu näha tabelist nr 5 aastal 2006 iga piirkonnapolitseinik keskmiselt sai oma menetluse kaksteist KarS § 218 järgi kvalifitseeritavat väärteomaterjali aasta jooksul, 2007 aastal see arv oli kaksikümmend kaks väärteomaterjali ning aastatel 2008 ja 2009 – viisteist väärteomaterjali. Seega 15.03.2007 ja 28.07.2008 aastal jõustunud Karistusseadustiku muudatused §-des 199 ja 218 mõju korralduspolitsei töökoormusele osutus mitteoluliseks.

Tabel 5. Piirkonnapolitseiametnikute töökoormus KarS § 218 järgi kvalifitseeritavate süütegude menetlemisel ajavahemikul 2006-2009

Periood	Piirkonnapolitseinikud	KarS § 218	väärteomatejale ametniku kohta aastas
2006	427	5286	12,38
2007	414	9242	22,32
2008	425	6657	15,66
2009	436	6561	15,05

Kriminaalpolitsei töökoormuse muutmise arvutamisel on võetud uuritava perioodil registreeritud kuritegude arv ja varavastaste kuritegude talituses töötavate politseinike arv (jättes arvestamata neid, kellega mingil põhjusel teenistussuhe oli peatatud). Tuleb aga arvestada asjaoluga, et enne 2007 aastat (kaasa arvatud) Põhja Politseiprefektuuris eksisteerisid eraldi kriminaalosakond ja kuus kriminaaltalitust piirkondlikes osakondades, mis kõik alates 2008 aastast olid ühendatud Põhja Politseiprefektuuri kriminaalosakonnaks. Varavastaste kuritegude talitus oli moodustatud alles 01.01.2008. aastal, enne seda ametliku grupideks jaotamine puudus ja materjalide jaotamine toimus vastavalt osakonnas kehtinud reeglitele. Seega täpselt tuvastada kui palju ametnikud tegelesid 2006 ja 2007 aastatel varavastaste kuritegudega ei ole võimalik.

Vastavalt saadud andmetele 01.01.2008, 01.01.2009 ja 01.01.2010 aastatel varavastaste kuritegude grupis töötas 143-125 politseiametniku, mis moodustab 32-34% kogu kriminaalosakonna isikkoosseisust (tabel nr).

Tabel 6. Politseiametnike arv Põhja Politseiprefektuuri kriminaalosakonnas ajavahemikul 2006-2010

Isikkoosseis	01.01.2006	01.01.2007	01.01.2008	01.01.2009	01.01.2010
Kriminaalosakonna koosseis	204	179	414	393	380
Varavastaste kuritegude grupi koosseis	-	-	143	132	125

Kuna Põhja Politseiprefektuuri kriminaaltalitustes ja kriminaalosakonnas 2007-2008 aastatel toimunud reorganiseerimine toimus ainult eelnimetatud üksuste ühendamise näol, siis on alust arvata, et ka aastatel 2006 ja 2007 varavastaste kuriteod menetlenud politseiametnike arv oli ligi 33%.

Vastavalt saadud andmetele 01.01.2006. aastal kõikides Põhja Politseiprefektuuri kriminaaltalitustes tööl oli 261 politseiametnik ja 01.01.2007. aastal vastavalt 246 politseiametnik (tabel nr 7).

Tabel 7. Politseiametnike arv Põhja Politseiprefektuuri kriminaaltalitustes ajavahemikul 2006-2007

Põhja PP kriminaaltalitused	01.01.2006	01.01.2007
Ida	50	48
Ida-Harju	17	16
Kesklinn	75	73
Põhja	43	40
Lõuna	56	52

Lääne-Harju	20	17
Politseiametnike arv kokku	261	246

See tähendab et kriminaalosakonna ja kriminaaltalitustes kokku 01.01.2006 oli 465 politseiametniku (01.01.2007 vastavalt 425) ning neist 33% moodustab 159 politseiametniku (01.01.2007 vastavalt 140). Nagu näha tabelist nr 8 aastal 2006 iga kriminaalpolitseinik keskmiselt sai oma menetlusse 99 KarS § 199 järgi kvalifitseeritud kriminaalasja igakuiselt. 2007 aastal see arv langes kuni 88 kriminaalasjani, 2008 aastal kasvas kuni 92 kriminaalasjani ja 2009 aastal iga kriminaalpolitseinik keskmiselt sai oma menetlusse 103 vargust. Seega 15.03.2007 ja 28.07.2008 aastal jõustunud Karistusseadustiku muudatused §-des 199 ja 218 osutasid mõju kriminaalpolitsei töökoormusele osutus mitteoluliseks.

Tabel 8. Varvastaste kuritegude menetlevate politseiametnike töökoormus KarS § 199 järgi kvalifitseeritavate kuritegude menetlemisel ajavahemikul 2006-2009

periood	Varvastased kriminaalpolitseinikud	KarS § 199	kriminaalasju ametniku kohta aastas
2006	159	15759	99,11
2007	140	12360	88,29
2008	143	13239	92,58
2009	132	13696	103,76

KOKKUVÕTE

Töö eesmärgiks oli välja selgitada kas ja millises aspektis statistilistes andmetes kajastuvad 28.07.2008 aastal jõustunud Karistusseadustiku muudatused §-des 199 ja 218 sätestatud süütegudes on avaldanud mõju menetlejate töökoormusele Põhja Politseiprefektuuris. Mõju olemasolu ja ulatuse väljaselgitamiseks on võrreldud olukorda enne ja pärast vastavate seaduse sätete muudatusi. Arvestades asjaoluga, et vahetult enne 28.07.2008 §-des 199 ja 218 juba toimus radikaalne muudatus, mis jõustus 15.03.2007 aastal, töös uurisin veel teistki probleemi: kas ja millist mõju avaldas 15.03.2007. aastal jõustunud Karistusseadustiku muudatus §-des 199 ja 218 Põhja Politseiprefektuuri varavastaste kuritegudega tegelevate menetlejate töökoormusele. Samuti oli püstitatud ka hüpotees: Põhja Politseiprefektuuri territooriumil toimepandvate varavastaste süütegude arv vaatamata KarS muudatustele §-des 218 ja 199 jäi stabiilseks.

Uurimuse käigus selgitasin välja, et KarS § 199 ja 218 järgi registreeritavate süütegude arvu kõikumine uuritava ajavahemikul oli seotud just 15.03.2007 ja 28.07.2008 jõustunud muudatustega KarS §-des 199 ja 218. Samuti selgitasin välja, et KarS §-des 199 ja 218 jõustunud muudatuste mõjuala hõivas lisaks eelpool nimetatud paragrahvidele nii varavastaseid süütegusid tervikuna (näiteks peale 15.03.2007 kelmused ja omastamised väärtusega alla 1000 krooni asja või varalise õiguse vastu on kvalifitseeritud väärtegudena KarS § 218 järgi) kui ka KarS § 266 järgi kvalifitseeritava omavolilise sissetungi (alates 15.03.2007 väheväärtusliku asja vargus sissetungimisega hakati kvalifitseerima mitte KarS § 199 lg 2 p 8 järgi, vaid KarS § 266 järgi).

Kui arvestada KarS §-des 199 ja 218 jõustunud muudatuste mõjuala, siis püstitatud hüpotees, et Põhja Politseiprefektuuri territooriumil toimepandvate varavastaste süütegude arv vaatamata KarS muudatustele §-des 218 ja 199 jäi stabiilseks, leidis uurimuse käigus kinnitust: võrreldes 2006 aastaga 2009 aastal registreeritud süütegude arv erineb ainult 52 süüteofakti võrra.

See tähendab, et varguse nimetamine kuriteoks või väärteoks ei paku lahendust vara vastu suunatud süütegude vähendamisel. Süütegude arvu vähendamiseks on vaja

rakendada muid preventiivseid lahendusi nagu näiteks läbi viia tööd kodanikega teemal „Kuidas kaitsta oma vara“ või „Kuidas mitte sattuda ohvriks edaspidi“ jne. Samuti on tarvis tööd teha süütegude toimepanijatega, selgitada välja ja vähendada tegureid, mis tõukavad isikut teo toime panemisele: kas põhjuseks on igavus ja halb seltskond või raha puudus sellepärast, et ei ole tööd? Või võimatus saada lahti sõltuvusest, mis rikub kõik soovid elada ühiskonnas ja olla selle täisväärtuslik liige? Kasuks tuleks ka ümbruskonna muutmine ohutumaks, nagu näiteks hästi valgustatud tänavad öösiti, turvakaamerate olemasolu jne.

Kuna Põhja Politseiprefektuuri territooriumil toimepandvate varavastaste süütegude arv aastatel 2006-2009 jäi stabiilseks. KarS §-des 199 ja 218 jõustunud muudatused pidid avaldama mõju üksnes kuri- ja väärtegusid menetlevate töötajate töökoormuses, st menetlusasjade ümber jaotatus kriminaal- ja korrakaitsepolitsei vahel: 15.03.2007 aastal toimunud muudatus suunas dekriminaliseeritud vara vastu suunatud pisiõigusrikkumised korrakaitsepolitsei menetlusalasse ning alates 28.07.2008 kehtima hakanud „süsteemiline vargus“ tegi protsessi vastupidiseks, kuna korduvate pisivarguste menetlemist korrakaitsepolitsei asemel hakkas uuesti menetlema kriminaalpolitsei.

Kuid vaatamata seaduste muutustele, ei avaldanud see korrakaitse- ja kriminaalpolitsei töökoormusele olulist mõju. See tähendab, et Põhja Politseiprefektuuri isikoosseisus aastatel 2006-2009 oli piisavalt tööjõudu selleks, et saada hakkama ka selle esinenud töökoormuse muutmisega, mille põhjustasid KarS-i muutused §-des 199 ja 218.

РЕЗЮМЕ

Главной задачей данной дипломной работы было выяснить, в каком аспекте отраженные в статистических данных вступившие в силу в 28.07.2008 году изменения в виновных деяниях установленных параграфами 199 и 218 Пенитенциарного Кодекса, оказали влияние на рабочую нагрузку лиц ведущих производство в префектуре полиции Пыхья. Вторая проблема была обозначена как выявление влияния, какое оказали 15.03.2007 года вступившие в силу изменения в виновных деяниях установленных параграфами 199 и 218 Пенитенциарного Кодекса, на рабочую нагрузку лиц, ведущих производство по преступлениям против имущества в префектуре полиции Пыхья.

Так же была выдвинута гипотеза о том, что несмотря на изменения в параграфах 199 и 218 Пенитенциарного Кодекса, количество виновных деяний против имущества осталось стабильным (без существенных изменений).

Для выяснения наличия влияния и его размера необходимо сравнить положения до и после изменения соответствующей статьи закона, период времени выбран с 2006 по 2009 года.

В процессе исследования было выяснено, что колебания в количестве виновных деяний, квалифицируемых по статьям 199 и 218 Пенитенциарного Кодекса, должно было оказать на рабочую нагрузку полиции охраны правопорядка и криминальной полиции в незначительной мере. Это означает, что в личном составе префектуры полиции Пыхья в промежуток времени с 2006 по 2009 годы было достаточное количество персонала, что бы быть в состоянии справиться с изменениями рабочей нагрузки, которая была вызванна изменениями в параграфах 199 и 218 Пенитенциарного Кодекса.

Выдвинутая гипотеза в ходе исследования нашла подтверждение, поскольку количество виновных деяний против имущества и самовольных проникновений в 2006 и 2009 годах расходятся лишь на 52 зафиксированных факта.

KASUTATUD ALLIKATE LOETELU

Asjaõigusseadus, 09.06.1993, jõustunud 01.12.1993 – RT I 1993, 39, 590 ... RT I 2010, 8, 37, § 68 lg 1.

Eerik-Juhan Truuväli, Oliver Kask, Lasse Lehis, Heiki Lindpere, Uno Lõhmus, Ülle Madise, et al, Eesti Vabariigi Põhiseadus: Kommenteeritud väljaanne, 2. täiendatud trükk (Tallinn: Juura, 2008), lk 627.

Eesti Kaupmeeste Liit, „Kaupmehed ja turvamehed nõuavad seadusemuudatuse tühistamist“ (2007),
<www.kaupmeesteliit.ee/index.php?leht=4e26a6d4fbc59ae4cb4e&alam=92>
07.05.2010.

Eesti Vabariigi Põhiseadus, 28.06.1992, jõustunud 03.07.1992 – RT 1992, 26, 349 ... RT I 2007, 33, 210

Jaan Sootak, Varavastased süüteod, 2., täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne (Tallinn: Juura, 2009)

Jaan Sootak, Priit Pikamäe, „Karistusseadustik: Kommenteeritud väljaanne, 3., täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne“ (Tallinn: Juura, 2009)

Kalle Laanet ja Märt Kraft, „Seaduse eelnõu mittekooskõlastamine“ (2006),
<eogus.just.ee/?act=dok&subact=1&DOK_W=135138> 07.05.2010

Karistusseadustik, 06.06.2001, jõustunud 01.09.2002 – RT I 2001, 61, 364 ... RT I 2010, 11, 54

Karistusseadustiku ja selle muutmise seonduvate seaduste muutmise seadus, 24.01.2007, jõustunud 15.03.2007 – RT I 2007, 13, 69

Karistusseadustiku muutmise seadus, 21.02.2008, jõustunud 24.03.2008 – RT I, 3, 87

Ken-Marti Vaher, „Masskuriteod: väike teosüü ja suur ohtlikkus“, Juridica (2008), nr 8, 527-530

- Ken-Marti Vaher, „Seletuskiri karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu juurde“, <dhs.riigikantselei.ee/dhsavalik.nsf/73e5013fc7005edfc2256e77004fb991/c2256d56004d5f80c225741e00409121/\$FILE/225.pdf> 07.05.2010
- Kriminaalasi Igor Drobini süüdistuses KrK § 15 lg 2 ja §39 lg 2 p2 järgi, kohtuasi nr 3-1-1-116-02, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtumäärus, 26.11.2002
- Kriminaalasi Margo Kütt'i süüdistuses KarS § 199 lg 2 p-de 4, 7 ja 8, § 200 lg 2 p 7, § 209 lg 2 p 1 - § 25 lg 2 ja § 263 p 1 järgi; Ivailo Siiman'i süüdistuses KarS § 263 p-de 1 ja 4 järgi; Andreas Armulik'u süüdistuses KarS § 199 lg 2 p-de 4, 7 ja 8, § 200 lg 2 p-de 4 ja 7 ning § 201 lg 2 p 1 järgi, kohtuasi nr 3-1-1-36-07, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 24.09.2007
- Kriminaalmenetluse seadustik, 12.02.2003, jõustunud 01.07.2004 – RT I 2003, 27, 166 ... RT I 2009, 68, 463
- Margit Vutt, „Kahju hüvitamise normide kohaldamine kriminaalkohtute praktikas“, Juridica (2009), nr 2, 124-135
- Martin Hirvoja, Saale Laos, Marju Agarmaa, Elina Elkind, Einar Hillep, Hendrik Kaing, Markko Künnapu, „Autoriõiguse seaduse, rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse, konkurentsiseaduse, karistusseadustiku, relvaseaduse, maksukorralduse seaduse, väärteomenetluse seadustiku ja elektrituru seaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri“ (2006), <eoigus.just.ee/?act=dok&subact=1&DOK_W=133043-> 07.05.2010.
- Mati Ossi väärteoasi KarS § 218 lg 1 järgi, kohtuasi nr 3-1-1-81-06, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 27.09.2006
- Priidu Pärna, Asjaõigusseadus: Kommenteeritud väljaanne (Tallinn: Juura, 2004)
- Rando Antsmäe, „Bagatelldeliktid Eesti karistusõiguses ja Saksa õigusteoorias“, Juridica (2001), nr 7, 488-494
- Rein Tiivel, Asjaõigus, 2., täiendatud trükk (Tallinn: Juura, 2007)
- Riigikogu, „XI Riigikogu stenogramm, III istungjärk“ (2008), <www.riigikogu.ee/?op=steno&stcommand=stenogramm&pkpkaupa=1&toimetatud=1&toimetamata=0&date=1212482003&paevakord=2229> 07.05.2010

Tristan Ploom, „Oportuniteedi- ehk otstarbekuse printsiip“, *Juridica* (2000), nr 6, 369-376

Tsiviilseadustiku üldosa seadus, 27.03.2002, jõustunud 1.07.2002 – RT I 2002, 35, 216
... RT I 2009, 18, 108

Võlaõigusseadus, 26.09.2001, jõustunud 1.07.2002 – RT I 2001, 81, 487 ... RT I 2010, 7, 30

Väärteomenetluse seadustik, 22.05.2002, jõustunud 01.09.2002 – RT I 2002, 50, 313 ...
RT I 2009, 68, 463

JOONISTE LOETELU

Joonis 1. KarS § 199 ja 218 järgi kvalifitseeritavate süütegude tase Põhja Politseiprefektuuri territooriumil aastatel 2006-2009.....	23
Joonis 2. Kuritegevuse tase Põhja Politseiprefektuuri territooriumil aastatel 2006-2009.....	24
Joonis 3. Väärteo koosseisude arv Põhja Politseiprefektuuri territooriumil aastatel 2006-2009 (kümne kuu kohta).....	25
Joonis 4. KarS § 199 järgi kvalifitseeritavate süütegude tase Põhja Politseiprefektuuri territooriumil kuude kaupa aastatel 2006-2009.....	28
Joonis 5. KarS § 218 järgi kvalifitseeritavate süütegude tase Põhja Politseiprefektuuri territooriumil kuude kaupa aastatel 2006-2009.....	28
Joonis 6. KarS § 218 järgi kvalifitseeritavate varguste liikide omavaheline suhe Põhja Politseiprefektuuri territooriumil aastatel 2006-2009.....	30
Joonis 7. Varavastaste süütegude ja KarS §266 järgi kvalifitseeritavate süütegude arv Põhja Politseiprefektuuri territooriumil aastatel 2006-2009.....	31
Tabel 1. KarS § 199 järgi kvalifitseeritavate süütegude tase Põhja Politseiprefektuuri territooriumil kuude kaupa aastatel 2006-2009.....	26
Tabel 2. KarS § 218 järgi kvalifitseeritavate süütegude tase Põhja Politseiprefektuuri territooriumil aastatel kuude kaupa 2006-2009.....	26
Tabel 3. Varavastaste süütegude ja KarS §266 järgi kvalifitseeritavate süütegude arv Põhja PP 2006-2009.....	31
Tabel 4. Korrakaitsepolitseiamentike arv Põhja Politseiprefektuuri osakondades ajavahemikul 2006-2009.....	32
Tabel 5. Piirkonnapolitseiamentikute töökoormus KarS § 218 järgi kvalifitseeritavate süütegude menetlemisel ajavahemikul 2006-2009.....	32

Tabel 6. Politseiamentike arv Põhja Politseiprefektuuri kriminaalosakonnas ajavahemikul 2006-2010.....	33
Tabel 7. Politseiamentike arv Põhja Politseiprefektuuri kriminaaltalitustes ajavahemikul 2006-2007.....	33
Tabel 8. Varvastaste kuritegude menetlevate politseiamentike töökoormus KarS § 199 järgi kvalifitseeritavate kuritegude menetlemisel ajavahemikul 2006-2009.....	34